

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԱԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՐ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ԾԳ. ՏԵՐԻ

Գ. Գ.

1979

ՄԻՈՆ

ԾԳ.

ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐԾՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԳԼԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

1979

Մարտ — Ապրիլ

Թիւ 3 - 4

1979

March — April

No. 3 - 4

S I O N

VOL. 53

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY
OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

St. James Press
Jerusalem

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին, Ս. Զատիկ 1979

Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան
Պատրիարք Երուսաղէմի Հայոց
Երուսաղէմ

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ»

Սիրելի Սրբազան Եղբայր,

Այսօր մեծ առաւօսն է մեր հոգիներուն, զի խաչեալն Քրիստոս յաղ-
թելով մահն ու չարիքը աշխարհի, յարութիւն առաւ մեռելներէն եւ մեզ
պարգեւեց մեծ յոյսը յաւիտեանական կեանքի:

Մեր սիրքը լի այս լոյս հաւաստով, Քրիստոսաւետ Մայր Աթոռ Սուրբ
Էջմիածնէն Ձերդ Ամենապատուութեան եւ Ձեր զինուորեալ Միաբանութեան
կը բերենք մեծ աւետիսը այս աշխարհաստան եւ Մեր աղօթքը ջերմ, որ մեր
Փրկչին Յիսուսի յարութեան շնորհները առասպալէս իջնեն մեր Մայր եկեղեց-
ւոյ եւ անոր սպասաւորներուն եւ անոր հաւատացեալ զաւակներուն վրայ,
որպէսզի անոնք բոլորը դառնան «լուսոյ որդիներ» եւ ապրին ու գործեն այս
երկրային կեանքը յարութեան տեսլիքով, որ գերագոյն երաշխիքն է երկրային
առաքինազարդ ու ստեղծարար կեանքի:

Սուրբ Յարութեան շնորհները բոլր հառազայթեն՝ նաեւ Ս. Աթոռիդ եւ
ձեր հաւատացեալ ժողովուրդի համայնքային ու ընտանեկան կեանքէն ներս,
որպէսզի այդ շնորհներով առաւել անին ու զօրանան անոնց քրիստոնէական
առաքինութիւններն ու հայկական ոգեկանութիւնը:

Եղբայրական սիրոյ ուղջոյն՝ Ձերդ Ամենապատուութեան եւ հայրապե-
սական օրհնութիւններ Սուրբ Աթոռիդ բարեջան Միաբանութեան եւ համայն
հայ հաւատացեալ մեր զաւակներուն որ յերուսաղէմ:

«Զխաղաղութեան զնե՛ս երթայք ընդ ամենեւին եւ զարբութեան, առանց
որոյ ոչ ոք տեսանիցէ՛ զՏէր» (Եբր., ԺԳ. 14) եւ «Եղբայրութիւն հաստատեցէ՛
առ ձեզ» (Եբր., ԺԳ. 1). ամէն:

«Փառք Յարութեան ՔՁ, Տէր»:

Վ. Ա. Զ. Գ. Է. Ն. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻՍԱՆՆ ԿԻՆԻԿՈՅ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ — ԼԻԲԱՆԱՆ

Անթիլիաս, 6 Ապրիլ 1979

Նորին Ամենապատուութիւն

Տ. Եղիշէ Արեւս. Տէրտէրեան

Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Երուսաղէմ

Սիրեցեալ եղբայր ի Քրիստոս,

Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի հրաշափառ Յարութեան կենսաբեր
 տօնին առիթով ջերմօրէն կ'ողջունենք Ձեզ եւ ի խորոց սրտի կ'աղօթենք առ
 Յարուցեալ Փրկիչն մեր, որ Ձեզ զօրացնէ իր յարուցեալ կենսայից ոյժովը,
 որպէսզի երկար տարիներ շարունակէ յառանձին արդիւնատուութեամբ ծա-
 ռայել իր սուրբ անուան եւ բազաւորութեան, Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայ ժո-
 ղովուրդի կեանքին մէջէն:

Թող յարութեան շունչը ներգործօն ոյժ դառնայ Ձեր Առաքելական
 Աթոռի եւ Մերոց Յակօրեանց ուխտեալ Միաբանութեան կեանքին մէջ, ներ-
 ճնչելով Ձեզ բոլորիդ ի բարոյ ծառայութիւն Հայց. Սուրբ Եկեղեցիին եւ մեր
 պատուական հայ ժողովուրդին:

Եղբայրական սիրոյ ջերմ ողջունիւ

Աղօթակից

Գ.ԱՐԵՎԻՆ Բ.

ԽՈՐԷՆ Ա.

Աթոռակից Կաթողիկոս

Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Վասիկան, Ս. Զասիկ, 1979

Ամեն. Տ. Եղիշե Արեհայս. Տէրսէրեան

Պատրիարք Հայոց — Երուսաղէմ

Նորին Սրբութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ձերդ Ամենապատուութեան Զատկական շնորհաւորութեանց համար եւ կ'աղօթէ որ Յարուցեալ Տէրը առատօրէն պարգեւէ Ձեզ իր խաղաղութիւնը եւ երջանկութիւնը: Զեմագին զգացումներով՝

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՔԱՅԵՐՈՒԼԻ

Քարտուղար Վասիկանի

Ձերդ Սրբութիւն Եղիշէ Պատրիարք Երուսաղէմի

Պատրիարքարան Հայոց

Հին Քաղաք, Երուսաղէմ, Իսրայէլ

Ձերդ Սրբութիւն,

Սիրեցեալ Եղբայր ի Քրիստոս,

«Փառաբանելով անկորնչելի Զատիկը», ուրախ սրտով կը ներկայացնենք Ձերդ Սրբութեան մեր եղբայրական շնորհաւորութիւնը:

Ք Ր Ի Ս Տ Ո Ս Յ Ա Ր Ե Ա Ի

Թող մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, Կենաց եւ Անմահութեան Աղբիւրը, որ եռօրեայ թաղումէ ետք յարեաւ Կենսատու Գերեզմանէն, պարգեւէ Ձերդ Սրբութեան իր առատ օրհնութիւնները:

Թող Կենսատու Տէրը պահպանէ Ձերդ Սրբութիւնը եւ Նախախնամութենէն Ձեր առաջնորդութեան վստահուած Ձեր աստուածասէր հօտը առողջութեան, խաղաղութեան եւ երջանկութեան մէջ, եւ թող Ան մղէ Ձերդ Սրբութիւնը տօնական այս շրջանին, ինչպէս նաեւ Ձեր կեանքի բոլոր օրերուն, հրեւալից սրտով փառաբանելու իր հրաշալի եւ փրկարար Յարութիւնը:

Շնորհաւորելով Ձերդ Սրբութիւնը Զատկական համբոյրով, կը մնամ անխախտ սիրով ի Յարուցեալն Քրիստոս՝

Պ Ի Մ Է Ն

Պատրիարք Մոսկուայի եւ Համայն Ռուսիոյ

Ս. Զատիկ, 1979, Մոսկուա

LAMBETH PALACE, LONDON, S.E. 1
EASTER 1979

His Beatitude Yeghishe Derderian,
Armenian Patriarch of Jerusalem,

Your Beatitude,
Beloved Brother in Christ

*"Ye seek Jesus of Nazareth, which was
crucified: he is risen." (St. Mark, 16:6)*

With these words the young man at the sepulchre greeted the women who had come early in the morning to anoint the body of Jesus Christ. They are a summary of the essential Good News of the Christian Faith: that Jesus died and that Jesus lives. In this message to Christian disciples the defeat of Good Friday became the victory of the first Easter Day.

The words of the young man also contain a summary of the response of Christian discipleship to the Good News. Disciples, now as then, are to seek Jesus who goes before them into the Galilee of their lives, and are to tell others the same Good News that they may seek Him too.

With the same words, Your Beatitude, I warmly greet you at this Eastertide, as we pray together that the faith of Christian people in their risen Lord may be renewed again, and that this same Faith may be shared by those who do not yet believe.

Your affectionate Brother in Christ,
DONALD CANTUAR
Archbishop of Canterbury
Primate of All England and Metropolitan

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 9, 1979

Ամեն. Տ. եղիշէ Արքեպս. Տէրութեան
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի
Երուսաղէմ

Ամենապատիւ Տէր,

Քրիստոսի Յարութեան հրաշափառ տօնը կարծէք թէ վերջապէս խաղաղութեան խոստումը կը բերէ աստուածակոխ Սուրբ Տեղեաց, ուր հայոց դարաւոր Աթոռը եւս կը շարունակէ իր գոյութիւնը, անձկալի փոթորիկներէ վերջ:

Շնորհիւ Ձեր իմաստուն առաջնորդութեան, Երուսաղէմի Ս. Աթոռը ոչ միայն կը շարունակէ վերապրիլ, այլ հակառակ դժուարին պայմաններուն՝ ամէն տարի շինարարական նոր ծրագիրներ կ'իրականացնէ:

Սուրբ Զատիկուան տօնին առիթով կու գանք ջերմօրէն շնորհաւորել Ձեզ ու Ս. Յակոբեանց ուխտեալ Միաբանութիւնը, մաղթելով որ Պատրիարքական Ձեր Աթոռը շարունակէ իր պատմական առաքելութիւնը՝ յառաջիկայ ժամանակներուն մէջ եւս:

Ձերմ բարեմաղթութիւններով եւ խորին յարգանքօք՝

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ս. ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն հասած աւետարներ հեռագիր մը, Ս. Աթոռիս Սրբազան Պատրիարքին կը հաղորդէ մեծ լուր մը. յայտնութիւնը Ս. Հոսիսիսիմեանց նահատակ կոյսերու դամբարանին և հոն ամփոփուած մասունքներուն:

Ամենապատիւ Տ. եղիշէ Պատրիարք
երուսաղէմ

Խոր յուզումով հաղորդում ենք թէ Ս. Հոսիսիսիմէ վանքի պարիսպի տակ անցնալ տարի գտնուած հնադարեան դամբարանում կատարուող նոր պեղումները յայտնաբերել են գերեզմաններ՝ աճիւններով գլխատուած մարմինների: Շատ հաւանական է որ նահատակուածների աճիւններ են, որոնք, ըստ մեր պատմագիրների, նահատակութիւնից յետոյ ամփոփուած են դամբարանում: Իսկ 618 թուականին Կոմիտաս Կաթողիկոս կառուցել է Հոսիսիսիմէի տաճարը, այնտեղ տեղափոխելով Հոսիսիսիմէ կոյսի աճիւնները: Սոյն նորագոյն յայտնաբերումը մի նոր նիւթական վկայութիւն է Հայոց քրիստոնէական հաւատքի պատմական վաւերականութեան: Պեղումները շարունակում են հնագէտ ակադեմիկոս Բարգէն Առաքելեանի ղեկավարութեան ներքոյ: Խնդրում ենք սոյն բարի լուրը Մայր Աթոռիս անունով աւետել հանրութեան, հայ եւ օտար մամուլի միջոցով:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԷՆ

Տրդատ Թաղաւորի հրամանով կատարուած Հոսիսիսիմեանց նահատակութիւնը եղաւ անկիւնադարձը Հայոց քրիստոնէացուծի պատմութեան: Վաղարշապատ մայրաքաղաքին մօտ թափուած արիւնը մաքուր կոյսերուն, եղաւ աւերակերթի նոր հաւատքի արշալոյսին: Աստուածային տնտեսութիւնը, որ «պարթևական մեղապարտ ազգէն» Լուսաւորիչ մը շնորհած էր, որպէսզի «փոքրիկ հօտ»ը Թորգոմայ որդիներուն ըլլայ առաջին ազգը Իր Որդիին Արիւնով փրկուած, Իր Եկեղեցին հիմնեց Հոսիսիսիմեանց նահատակներու արիւնին վրայ: Այդ նահատակութիւնն էր որ շղթայազերծ ըրաւ Տրդատի դարձի պատմութիւնը, այսինքն՝ Թաղաւորին մոլեգնութիւնը, Խոսրովի դուխտի միջամտութիւնը, Լուսաւորչի ելն ի վիրապէն և դարձը Հայոց աշխարհին:

Հրաշալի տեսիլքէն ետք և կառուցանելէ առաջ Միածինի անունով նուիրագործուած Իշման Տաճարը, Հայոց Լուսաւորիչը աւագ պարտականութիւն սեպեց նուիրագործել նահատակներու յիշատակը վկայարաններու կառուցումով: Պատմութիւնը կ'ըսէ մեզի թէ Ս. Գրիգոր ամփոփել տուաւ Կոյսերու մարմինները արկղազործ տապաններու մէջ և զետեղեց զանոնք Այրարատեան դաշտին վրայ կառուցուած առաջին երեք եկեղեցիներու մէջ՝ Հոսիսիսիմէ, Գայիանէ և Շողակաթ:

Հին եկեղեցին նահատակուած Սուրբերու աճիւններուն վրայ բարձրացուցած է միշտ իր աղօթաւայրը և կոչած զայն մատու, յունարէն մաքրիթիօն բառէն, որ է վկայարան: Եկեղեցին, հաւաքաւայրը հաւատացեալներու, կառուցուած է իրենց արեամբ հաւատքի վկայութիւնը տուած մարտիրոսներու հիման վրայ: Քրիստոնեան հաւատացած է թէ Սուրբը «Տաճար Աստուծոյ կենդան»

ւոյ» է և անոր աճիւնները՝ մնայուն բնակարանը Աստուծոյ Հոգիին: Ինչպէս Քրիստոսի արեւան պատարազը իր հաղորդութեան մէջ կը հաւաքէ հաւատացեալներու ընտանիքը, նոյնպէս՝ Քրիստոսի համար թափուած նահատակութեան արիւնը կը շաղախէ Նկեղեցին, ընելու համար զայն հաւատքի վկայութեան գերագոյն վայրը, սրբատեղին, ուր Աստուած կը շարունակէ բնակիլ «ի մէջ Սրբոց իւրոց»:

Հռիփսիմեանց վկայարանի կառուցումէն երեք դարեր ետք, երբ Կոմիտաս Կաթողիկոս ուզեց կանգնել փառաւոր տաճարը, որ կայ մինչև այսօր, պատմաբանը կ'ըսէ թէ հին վկայարանին պատին մէջ գտնուեցաւ Հռիփսիմէի տապանը: Կոմիտաս Կաթողիկոս չբացաւ զայն, որովհետև կնքուած գտաւ զայն Գրիգոր Լուսաւորչի և Սահակ Կաթողիկոսի կնիքներով: Իր կնիքն ալ աւելցուց տապանին վրայ և «երից հաւատարմաց երրորդ մատանեօք» կնքուած արկղը գետեղեց տաճարի գետնափորին մէջ: Օրմանեան կը վկայէ թէ սողոսկելով մտած է «ցած ու նեղ անցքէ մը» որ տարած է զինք փոքրիկ սենեակ մը, «ճիշդ տաճարին խորանին ներքև», ուր, տապանաձև քարերու շաղկ կը պահուէին «Հռիփսիմէի և ընկերներուն ոսկրները»:

Այժմ յայտնաբերուած են անոնք հիմերուն մէջ այն տաճարին, որ հայ ճարտարապետութեան փառքի կոթողն է: Տաճարը կառուցանել տուող նոյն Կոմիտաս Կաթողիկոսի խօսքերով, Հռիփսիմեանց կոյսերուն նուիրուած իր «Անձինք նուիրե սլը» շարականէն, յայտնուած ոսկորներուն համար կրնանք կրկնել.

«Սոքա են քարինք սուրբ հիմնացեալք ի յերկրի,
զոր կանխաւ տեսեալ զուշակեաց մարդարէն.
Ի նոյն ի նիւթոյ շինեցաւ Կաթուղիկէ Նկեղեցի.
բարձրացեալ փառօք ի պարծանքս խաչին»:

Խաչի խորհուրդով և ձևով կառուցուած եկեղեցին՝ Ս. Հռիփսիմէի Տաճարը անգամ մը ևս կ'աւետէ հայ քրիստոնեային գերագոյն ճշմարտութիւնը իր հաւատքին թէ խաչն է մեր պարծանքը. խաչը որ կորսուածներուն համար յիմարութիւն է, «բայց ձեզի որ գտնուած էք՝ խմաստութիւն և զօրութիւն և փրկութիւն Աստուծոյ» (Ազաթանգեղոս): Խաչին զօրութիւնը անգամ մը ևս կը խօսի մեզի Վաղարշապատէն, բանալու համար հաւատքի մեր աչքերը աստուածային սիրոյ մեծ խորհուրդին, որով Աստուած Իր Միածին Որդին զրկեց աշխարհ, Իր արեան գինով գնելու համար մարդը իր մեղքէն և ազատագրելու համար զայն անկումի իր շղթաներէն:

Պատուական Հայրապետը Ամենայն Հայոց կը կրկնէ դարձեալ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի խօսքերը, բնութեւն Հռիփսիմեանց վկայարանի կառուցման առթիւ. «Եւ վկայքս այս լինիցին ձեզ՝ ողորմութեամբ նորա բերք ամուր և աշտարակ հզօր ամրութեան և վերակացութեան բարեխօսութեամբ, հեղմամբ արեանն քաջացեալք, նահատակութեամբն իւրեանց զձեզ առեալ առ Աստուած մատուցանեցին. որ շահեալք զձեզ՝ զիւրեանց նահատակութեանն մարտին ցուցին ձեզ զյաղթող զօրութիւնն»:

Ազգի մատուածութիւնն որ բնակեալ է ի սոսա», անխախտ պահէ նահատակներու արիւնով օծուած մեր Սրբավայրերը, լուսաւորեալ պայծառացնէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը և այցի զայ բանաւոր Իր հօտին, իր հայրերու սրբազան երկրին մէջ, ի Հայաստան աշխարհ:

Ծ.

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

«Լոյս ի լուսոյ, առաջին լոյս ...»

Տեառնընդառաջը մէկն է Հայ Եկեղեցւոյ այն տօներէն, ուր Քրիստոսի Աւետարանի պատուիրաններն ու հայ ժողովուրդի աւանդութիւնները կը միահիւսուին իրարու: Արդարեւ մեր Եկեղեցւոյ մէջ ունինք շատ մը տօներ, ուր քրիստոնէականը ի մի ձուլուած է հայ աւանդականին հետ, հանճարեղ նախատեսութեամբ մը, զոր Հայ Եկեղեցւոյ Մեծ Լուսաւորիչը ունեցաւ Քրիստոնէութիւնը հայ պետութեան պաշտօնական կրօնք հռչակած պահուն իսկ: Այդպիսով, միևնոյն ատեն հայ ժողովուրդի մէջ կրկնակի խանդավառութիւն ստեղծած կ'ըլլար գէպի նոր կրօնը: Այդ տօներէն մէկն է մեր վարդապետը, բայց նաեւ Տեառնընդառաջը: Ան նախ նուիրագործուեցաւ մեր Եկեղեցւոյ մէջ իբրեւ «Գալուստը քառասնօրեայ մանուկին», աւանդութիւն մը, որ շատ հինէն կու գար և կը խորհրդանշէր մօր այցը տաճար՝ ի քառութիւն մեղքերու, և միևնոյն ատեն անդրանիկներու նուիրումը Աստուծոյ տաճարին:

Մարիամ Աստուածածին, իբրեւ աւանդապաշտ մայր, չէր կրնար չեղիլ այս նուիրագործուած աւանդութենէն: Ուստի երբ Քրիստոս մանուկը քառասնօրեայ եղաւ, բերաւ զայն Աստուծոյ տաճարը: Եթէ Աստուծոյ Որդիին աշխարհ գալը առաջին անգամ Աստուած մօզերուն զգացուցեր էր, որոնք ընծայաբերումէն 40 օրեր առաջ, խորհրդաւոր աստղէ մը առաջնորդուած, հեռաւոր երկիրներէ եկան երկրպագելու Բեթղեմէի մօտերին մէջ խանձարուրով պարուրուած Մեծ Մանուկին, ահա, անոնցմէ 40 օրեր յետոյ, նոյնը կ'ընէր տաճարին սպասարկող ծերունի քահանան՝ Սիմէոնը, որ գրկելով Յիսուս մանուկը՝ արտասանեց իր յօդիչ խօսքը. «Արդ, արձակեալ գծառայս ...»:

«Քառասնօրեայ գալուստ» ի տօնը Հայ Եկեղեցին ևս ըրաւ իր մեծ տօներէն մին, բայց անոր հետ չազատեց բոն մը ևս մեր ժողովուրդի լուսաբարձ հոգիէն: Հայ Եկեղեցին ու անոր հետ՝ հայ ժողովուրդը եկեղեցւոյ ընծայուող այդ մանուկին մէջ ողջունեցին լոյսը, որ Հայաստան աշխարհին պիտի բերէր փրկութիւն ու խաղաղութիւն: Զգացին բախտորոշ դերը, որ այդ լոյսը պիտի ունենար ողջ մարդկութեան կեանքին մէջ՝ փարատելու համար միանգամ ընդմիշտ հեթանոսութեան խաւարը բազմաթիւ ժողովուրդներու ծոցէն: Եւ ճիշդ ատոր համար է որ Հայ Եկեղեցին նոյն այդ տօնին կապեց մէկը ժողովրդական այն մեծ աւանդութիւններէն, որ նոյնպէս լոյսի պանծացումն էր Հայաստան աշխարհի մէջ: «Տէրընտես» կոչուեցաւ ան ժողովրդական բառով, որ նոյն Տեառնընդառաջն է, այսինքն՝ «Քառասնօրեայ գալուստ»ը:

Տէրընտեսը ուրիշ բան չէր ինքնին, բայց եթէ տօնակատարութիւնը լոյսին կամ լոյսը անձնաւորող չաստուածի մը, զոր Տիր անունով կը յիշատակուէր մեր դիցաբանութեան մէջ: Ինչ ալ ըլլայ ծագումն ու ստուգաբանութիւնը բառերուն և կապը զայդ տօներուն՝ Տեառնընդառաջին և Տէրընտեսին, էականը այն է սակայն, որ այդ երկու տօներն ալ կը խորհրդանշեն լոյսի պաշտամունքը հայ ժողովուրդին: Անոնք որոնք լուսնայնացած են Հայ Եկեղեցին, զգացած են թէ ան լոյսի գաղափարին հանդէպ ունեցած է յատուկ սէր և պաշտամունք: Ատոր համար չէ՞ր որ մեր Եկեղեցւոյ Հայրերը, մանաւանդ անոնք որ մեր գմայլելի շարականները յօրինեցին, ամենէն աւելի լոյս երգեցին, լոյս յուսացին, լոյս խնդրեցին: Մեր շարականներուն մէջ Աստուած Արեգակով կը խորհրդանշուի, որ անընդմէջ լոյս կը բաշխէ աշխարհի: Հայ Եկեղեցին մասնաւոր արարողութիւն ալ սահմանած է՝ Արեգակով, զոր կը կատարէ Մեծ պահքի ընթացքին: Այդ այն պահն է, երբ հայ ժողովուրդը աստուածային լոյսին կը բանայ իր հոգին: Արեւագալի բոլոր շարականներուն մէջ լոյսի

գաղափարն է որ կը թեւածէ: Ինչ զմայ-
լելի է բացատրութիւնը շարականին երբ
կ'ըսէ. «Լոյս ի լուսոյ, առաջին լոյս»:
Յիշենք ներսէս Շնորհալի մեծ հայրապե-
տին «Առաւօտ լուսոյն»: Աստուածային
էութեան և լոյսի գաղափարը թերեւս ոչ
մէկ ժողովուրդ այսօր և այսպէս պաշ-
տամունքի վերածած է: Լոյսի այդ վսեմ
գաղափարն է, որ հայ ժողովուրդը կը
ներդնէ իր մաղթանքներուն, օրհնէնք-
ներուն և ողջոյններուն, և անէծքներուն
մէջն անգամ: Հայ մարդը իր աշխատան-
քային օրը կ'ողջունէ «բարի լոյս» մաղ-
թելով բոլոր անոնց՝ որոնց կը հանդիպի
իր ճամբուն վրայ: Իր երգումներուն մէջ
իսկ անիկա արեւը վկայ կը կանչէ. «Արեւս
վկայ»: Իսկ երբ իր մեռելները հողին կը
յանձնէ, ան երկնազածութեամբ ու հա-
ւատքով կը մաղթէ. «Լոյս իջնէ գերեզ-
մանիդ», կամ՝ «Աստուած հողին լուսա-
ւորէ»:

Տեսնունդառաջի տօնին, հայ ժողո-
վուրդը պէտք է իր հոգիին մէջ աւելի
ամրացնէ լոյսի այս վսեմ գաղափարը և
ինքն ալ յաւերժապէս ձգտի լոյսին, ինչ-
պէս ձգտած է իր գոյութեան բոլոր դա-
րերուն՝ լոյս փնտռելով, երբ դաժան
խաւար էր իր շուրջը:

Հայ ժողովուրդ, ապրէ՛ այդ լոյսով
և ձգտէ՛ միշտ այդ լոյսին: Այդպէս կը
հրամայէ քեզ Հայաստանեայց եկեղեցին,
այդպէս կը հրամայեն քեզ քու դարաւոր
աւանդութիւններդ:

ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

Պուրե

ՈՂՈՐՄԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

• Երանի ողորմածաց, զի նոս
ողորմութիւն գտցեն (ՄԱՅԹ., Ե. 7)

Առջի տարի (1977) լրացաւ հազար-
ամեակը մահուան Բագրատունեաց Հարս-
տութեան: Թագաւորներէն Աշոտ Գ. ի, «Ո-
ղորմած» մակդիրով անցած պատմութեան
էջերուն:

Ողորմիլ կը նշանակէ կարեկցիլ, գթալ
և ուստի օգնութեան փութալ ակարին ու
զրկեալին, օգնութեան ձեռք կարկառել
բախտէն մեղմէ նուազ նպաստաւորուած
անհատներուն:

Առաքինութիւնները ինչպէս մոլու-
թիւնները տարբեր կշիռ և հանգամանք
կը ստանան երբ երեւին հասարակ մահկա-
նացուներու՝ և տարբեր կշիռ և հանգա-
մանք՝ երբ յայտնուին մարդկութեան ճա-
կատագիրը վարելու կոչուած կամ բարձր
ու պատասխանատու պաշտօնի տիրացած
անհատներու մօտ: Հասարակ մարդերը,
առաւել կամ նուազ չափով, միշտ ալ
բռնուած են մեծերուն նմանելու, զանոնք
ընդօրինակելու ունակութենէն: Որմէ
կարելի է հետեցնել թէ որքա՞ն վարակիչ
կը դառնայ և օրհնութեան աղբիւր՝ առա-
քինութիւն մը՝ որ կը փայլի «մեծ» (մարդ-
կային ալ չափանիշով) մարդերու մօտ:
Եւ, փոխադարձաբար, որքա՞ն աղիտաբեր
ու փորձանաւոր կը դառնայ մոլութիւնը՝
երբ կը յայտնուի այդպիսիներու մօտ:
Մանաւանդ երբ անդրադառնանք թէ «մեծ»
մարդեր շատ աւելի հնարաւորութիւնը
ունին իրենց սրտերէն բխած բարիքը
հասցնելու զանգուածներուն և կամ իրենց
մտքին յղացած սև ծրագիրները գործա-
դրութեան դնելու նոյն այդ զանգուած-
ներու չարիքին հաշուոյն:

Շատ տեղին է հոս յիշիլ Յոյն մեծ
իմաստասէրին դարերէն եկող խօսքը.
«Լաւագոյն է քաղաքի մը համար կառա-
վարուիլ բարի մարդու մը կողմէ քան
թէ բարի օրէնքներով»:

* *

Ոլորմութիւն կամ ոգորմածութիւն բառին կարելի է հանդիպիլ յաճախակիօրէն Հին թէ՛ Նոր Ուխտի մէջ. ինչպէս նաեւ մեր եկեղեցւոյ ժամագրքի շատ մը էջերուն վրայ: Հին Ուխտի մէջ եհովա կը պատգամէ. «Ողորմութիւն կամիմ և ոչ զոհ», ողորմած ու զթած հոգի մը գերադասելով զոհամատոյց ու ծիսապաշտօնին պահանջներէ մը: Իսկ Նոր Ուխտի մէջ, Քրիստոս իր լերան քարոզի երանիներէն բաժին կը հանէ նաեւ ողորմածներուն. «Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն»: Ս. Պատարագի ընթացքին ամենէն շատ կրկնուած առութիւնն է Տէր ողորմեա (Քիւրիէ եկլյոսի), սկսեալ անկէ ուր խոստովանալորը Տիրոջ ողորմութիւնը կը հայցէ պատարագիչին համար, և շարունակուելով մինչև «Տէր ողորմեա»յի սրտառուչ երգեցողութիւնը, որ յառաւել է միայն Հայոց եկեղեցւոյ Ս. Պատարագի խորհուրդին և զոր անբան երկիւղածութեամբ ու սրտաբուխ քերականութեամբ է երգած մեր ժողովուրդը իր պատմութեան արիւնոտ դարերն ի վեր, այդ աղօթքին միջոցաւ կատարելով ընդհանրապէս իր մերձաւոր ու հիւանդ սիրելիներուն բժշկութեան համար իր աղերսախառն պաղտամանքները:

Իսկ ժամերգութեան այլ բաժիններուն մէջ Քրիստոսի արուած ստորագիւտներուն անդրանիկ տեղը գրաւած է ան. «Ողորմած, զթած, ճշմարիտ, սուրբ, մեծի յարութեանն...», «Բազում ողորմ Աստուած», և այլն: Իսկ ննջեցեալը հոգի իջեցնելու պահուն, զԱստուած կը կոչենք միայն «Ողորմած» ստորագիւտով: Նաեւ «Փառք ի բարձունս» ի տեան, Աստուծոյ ողորմութեան յաւիտենական ըլլալու մասին է որ շնչաւ կը դրուի:

Դաւիթ մարգարէն իր սաղմոսներուն մէջ ստեղծ կ'անդրադառնայ Տիրոջ ողորմածութեան: Նշանաւոր է մանաւանդ Մ. Սաղմոսը, որով Ոսնայութեան քարոզութեան բացումը կը կատարուի մեր եկեղեցւոյ մէջ և որ կը սկսի «Ողորմեա ինձ Աստուած, ըստ մեծի ողորմութեան քում» բառերով: «Ողորմութիւն Տեառն յաւիտենական յաւիտենից ի վերայ երկիւղածաց իւրոց», և ըն. և ըն.:

* *

Ուրախ առնչութիւն մը գոյ է ընդմէջ Սասուն-ժարդ և ժարդ-ժարդ յարաբերութիւններուն: Այդ բացայայտօրէն կ'երևի Տէրունական աղօթքին մէջ, ուր մեր յանցանքներուն համար Տիրոջմէ ստանալիք ներսեմը պայմանաւորուած է մեր ընկեր տարածներուն հանդէպ մեր ցուցարեամբ ներողամտութեամբ: Նոյնն է պարագան միւս ալ առաքինութիւններուն: Երբ մենք չենք ողորմիր մեր նմաններուն, ինչպէ՞ս իրաւունք ունենանք ակնկալելու որ մեր երկնաւոր Հայրը ողորմի մեզի: Երբ առաջին պարագային անոնք գտնուին հաշտ ու բարեւք ընթացքի մէջ, կարելի է հետեցնել թէ նոյնն են անոնք իրկորդ պարագային ալ, և փոխադարձաբար: Որովհետեւ ներողամտութիւնը կը ըլխի ողորմութենէն: Իր պարտապանին հանդէպ անողորմ գտնուող չար ծառային առակը (Մատթ., ԺԲ. 23-34) ծանօթ է բոլորին:

Հայ ժողովուրդը իր դարաւոր և տառապալից պատմութեան ընթացքին ունեցած է «աշխարհակալ» և «մեծ» տիտղոսաւած և աշխարհիկ փառքեր նստածած գահակալներ: Բայց Աշտ երբորդը միակն է որ քրիստոնէական առաքինութիւն մը յառկանշող մակդիրով անցած և անմահացած է պատմութեան էջերուն մէջ: Կ'ըսեն թէ սեղան չէր նստեր առանց սեղանակից ունենալու չքաւոր կամ տնանկ անհատ մը: (Կ'արժէ հոս յիշել թէ նոյն Ողորմած մակդիրը տրուած է նաեւ Աղեքսանդրիոյ Հայրապետներէն մէկուն, Բովհաննէս անուամբ — John the Almoner):

Անողորմ ու անգութ անհատը պատահաւ մըն է իր անձին և իր շրջանակին համար: Այդպիսին շատ դիւրաւ կրնայ խրիլ ծոցը այլապէս մոլութիւններու, հասնելով մինչև արիւնահեղութիւն: Սակայն ողորմած անհատը բարիք մըն է և օրհնութիւն մը իր շրջապատին մէջ, ու աւելին՝ շարունակողը Քրիստոսի առաքելութեան, Անոր միշտ հետեող, Անոր քուած ճանապարհէն ընթացող, հոն իր երջանկութիւնը որոնող ու մանաւանդ զայն զանազ կրանելի արարած մը:

Իմաստութիւնը ունենանք ուրեմն ըլլալու ողորմած անհատներ, արժանի ըլլալու համար Տիրոջ յաւիտենական ողորմութեան:

Գ. Ճ.

Մ Ե Ն Պ Ա Հ Ք Ը

Մեծ Պահիր եկաւ,
Ապաշխարանքի եւ ժուժկալութեան
Հրաւիրելու
Մեր վայելներէն ծանրացած հոգին,
Սրբագործումի խորհուրդով խորին:

Մեծ Պահիր եկաւ,
Մեր կեանքը սակայն Մեծ Պահմ մ'է եղած
Ու չենք ունեցած հացը մարմնական
Եւ հացն հոգիին,
Մեր օրօրանէն մինչեւ գերեզման:

Արհաւիրքներու
Յանախանքն անվերջ լեցուցեր է մեր
Յերեկն ու գիշեր,
Եւ չէ մօտեցած ձեռքն ազատարար
Մեզի օրհնելու խաւարէն լոյսին:

Դուրս ենք վրտարուեր
Հայրենիքէն մեր, սիրտէն մարդոց,
Քաղեր ենք անդուլ
Գերեզմաններէն մեր երազներուն,
Առանց հասնելու հանգրուանին մեծ:

Եւ արցունքներով
Մաքրեր ենք կրտսան մեր հոգիներուն,
Բայց չենք ունեցած շնորհն ըլլալու
Զաւակն Աստուծոյ
Եւ կամ հարազատ եղբայրը մարդոց:

Պահիր քող պանեն եւ ապաշխարեն
Հանդամուկներն մեր այս աշխարհին,
Որոնք կը լորձեն
Միշտ անյագօրէն,
Բարիքներն իրենց սեղանին առաս:

Իսկ հե՛մն ու նօթին,
Որոնք կը ծամեն քարը հացին տեղ,
Ինչո՞ւ պահե՛ս պահեն,
Իրենց կեանքն ամբողջ Մեծ Պահե՛ս է եղած,
Արեւին ներքեւ մեր այս աշխարհին:

Բայց եթէ կ'ուզես,
Աստուած խստադաս, պատրաստ եմ նորէն
Քալել ճամբայէն խաչիդ արիւնց,
Որ մեր խաչն եղաւ, դարեւով դարեւ,
Նաչուելէդ ի վեր:

ԵՂԻՎԱՐԴ

Ա Շ Ն Ա Ն Ա Յ Դ Ի

Մի՛ տժգունիր, աշնան այգի,
Մի՛ հաւարիր այդպէս շտապ,
Դեռ մնա բո՛ց, մնա ոսկի՛,
Մի՛ մօտեցիր, տերեւաթափ:
Այգով անցնող զուլա՛լ առու,
Սառոյցներով մի՛ կարկամիր,
Անփո՛յթ քամի, մի՛ հանգըրու
Տանձինների բոցը կարմիր:
Դեռ այս այրուող ծառերի տակ
Սիրտս պիտի սէր սպասի,
Պիտի բացի խորքերը փակ,
Ու դեռ չասած խօսքը ասի:
Պիտի խառնի՛ ջրի կանչին
Երջանկութեան ծիծաղ ու ծափ.
Աշնան առու, դեռ կարկաչի՛ր,
Ու դանդաղի՛ր, տերեւաթափ:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

Ք Ա Ռ Ե Ա Կ Ն Ե Ր

Ու վերջին ժամուն, կեանքիս կայծը դեռ ի սպառ չըմարած,
Պիտի գան անոն՝ որոնց կարօքը մնաց մէջն իմ հոգւոյն,
Բոլորուին իմ շուրջ. մայրս պիտի գայ մոմերը վառած,
Պիտի անպայման գայ, բռնէ՛ ձեռքէս ու զիս սանի տուն:

Իրար տառապանք եղաւ լոկ,
Իսկ երազը՝ խաբկանք մընաց միտ,
Կեանքն անցաւ ու միտքս մընաց բոկ,
Զիմացայ ո՛րն էր սուտ, ո՛րն էր նիւտ:

Նետուեր ենք եզերքն այս հեռակայ՝
Ուր ամէնքը իրար կը դաւեն,
Մեր հոգւոյն մէջ Մուրը կը սրգայ,
Ու չունինք պատրանքն իսկ ապաւեն:

Սիրս ամայի է, կիսաւեր մասուն,
Զեն շողար հոն ա՛լ մոմերն ու նըրազ,
Խորսակուեր՝ առիփ, պատուհանն ու դուռ,
Բոյն է դըրեր հոն բուն փութ մը տակ:

Կեանք, դուն եւ ես պիտի ա՛լ շուտով զատուինք իրարմէ,
Յաւիտեանէ՝ յաւիտեան չըհանդիպինք ալ իրար՝,
Մեր սիրավէպն աշխարհին ո՞վ պիտի օր մը պատմէ,
Մեր փէները փրմայփոտ, մեր գրկանքները վարար:

Դուք որ մեր ցեղի արմատին կու տաք ձեր հարուածն անգութ,
Ազգասիրութեան կը հառէք պատգամ...
Զեր ամբողջ կեանքը կեղծիք է ու սուտ,
Պիտի յաւիտեան չընենք՝ ձեզի մոխիրըս անգամ:

Օ՛ Մայր Բընութիւն, Օ՛ Խորհուրդ անունը,
Երբ ես ա՛լ չըզգամ եւ ա՛լ չըլըսեմ,
Ո՞վ պիտի ունկնդրէ քու սիրոյ մըմունջն,
Ու Պէտքովէնեան Մահերգերդ վսեմ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Խ Ն Դ Բ Ա Ն Ք Ն Ե Բ Ս

Խնդրանքներս, Տէր, Քեզմէ, անհո՛ւնօրէն բազմացան.
Ո՞ր մէկն յիշեմ, արդեօք ա՛յն՝ որուն համար տարիներ
Երկնի դռները ի զօր ես բաղխեցի, անվարան
Հաւատալով թէ պիտի ականջիդ ձայնըս հասներ,

Թէ այն միւսը՝ որուն կատարումովը միայն
Կը կարծէի թէ պիտի կեանքս իմաստն իր առնէ.
Արդեօք խնդրանքս այս վերջին ալ պիտի՝ մնայ ընդունայն.
Դեռ հեռո՞ւ է վերջակէսն օրերուն դառն ու դժնէ:

Լաւ է սակայն միշտ այսպէս կատօս մնալ շնորհիդ,
Քե՛զ միշտ փնտռել, օգնութիւնդ հայցել ամէն օր, ամէն,
Քան թէ ըլլալ ինքնաբաւ, ու զերթ հարուստ անմիտ
Գոռոզամալ, ըլլալ զուրկ ապագայի տեսիլէն ...:

Բ Ա Ն Տ Ա Բ Կ Ե Ա Լ Ի Մ Ը Ն Մ Ա Ն ...

Ձերք բանտարկեալ մ'որ կ'ըղծայ արագ թաւալն օրերուն,
Ես գալիքէն կը սպասեմ ամէն բարիք, խնդութիւն.
Անցեալն անգութ էր, դաժան. ներկան անոր հարազատ
Չաւակն եղաւ. ապագան, կը հարցընեմ ես վհաս,

Պիտի ըլլա՞յ զէք նուազ անկարեկիր ու անսիրտ.
Բայց ուրկէ՞ յոյսը հարել զարկերուն տակ կեանքին բիրտ.
Պատահանքերով օրօրուող սրտիս համար կարեւոր
Պիտի՞ արդեօք ապառնին իր բաղասանը բերէր ...:

Բանտարկեալի մը նման ... բայց բանտարկեալը գիտէ
Օրը իր ազատութեան, մինչ յոյսը իմ փրկութեան
Այնքա՛ն տարած է, տա՛ր, երեւոյած ծիածան.
Ես՝ կամաւոր բանտարկեալ որ ինքզի՛նք իսկ կ'ասէ ...:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

ԳՐԱԿԱՆ

ՌՈՒՍԻԱ, ՔԵՋԻ ՀԱՄԱՐ
ՄԵՌՆԵԼՈՒ Կ'ԵՐԹԱՄ ԵՍ

«Ռուսիա, քեզի համար մեռնելու կ'երթամ ես, կա՛մ դուն պիտի մեռնիս կամ ես. և որպէսզի դուն ապրիս յաւիտեան, ես պէտք է անպայման մեռնիմ: Ես պէտք է մեռնիմ որ Փուշկինն ու Լերմոնովը ապրին: Որ Տոսթոյեւսկին և Թոլսթոյն ապրին, որ քու երգն ու երաժշտութիւնը չլռեն ընդմիջաւ: Որ Չայ-քովսկին ու Բորսալովը ապրին յաւիտեան: Որ քու ճարտարապետութիւնն ու արձանագործութիւնը չկործանին առ յաւիտեան:

«Ռուսիա, քեզի համար մեռնելու կ'երթամ ես, բայց կ'ուզեմ որ գիտնաս թէ ուխտեր եմ ես տառնեակ մը մարդակերպ դադաններ չտապալած՝ չիյնալ վերջնապէս»:

Պատանին ծանկի եկած էր անստանալի Ռուսիոյ քարտէսին առջեւ՝ որուն վերեւ մօրը պատկերն էր կախուած: Պատկերը գործվազին սիրով իրեն կը նայէր: Անոր նայուածքէն անստանալի թախիծ կը ծարէր: Պատանին աչքերը տամկացան իսկոյն: Պատկերը սակայն փոխանակ տկարացնելու իր կամքը՝ աւելի զօրացուց իր վճռականութիւնը և վսեմ ներշնչանքով մը խօսքը անոր ուղղելով շարունակեց իր անդուստլ մենախօսութիւնը. «Մայր, ես քեզի և Ռուսիոյ համար մեռնելու կ'երթամ, որովհետեւ միայն մահով կրնանք փրկել Ռուսիոյ սրբազան հողը և մեր մայրերու պատիւը»:

Տղան վստահ որ այդ պահուն մայրը տունը պիտի չըլլար՝ բարձրածայն կը հռչակէր իր զգացումները: Մայրը սակայն քովի սենեակէն՝ լսած էր տղուն մենախօսութիւնը բառ առ բառ և անոր քովը աճապարած: Անոր աչքերու բաժակէն արցունքը վար կը թափէր: Պատանին

չիտթած ոտքի ցատկեց իսկոյն և զրկեց գոյն. «Մայր, միակ վախս քեզի վիշտ պատճառելու էր», ըսաւ, «ա՛խ, ես հաղար անգամ մեռնէի, միայն թէ վիշտ չպատճառէի քեզի, իմ սրբունի Աստուածամայր»:

«Տղաս», ըսաւ մայրը, տղուն ճակատը գործվազին համբոյրով մը օժելով, «իմ արցունքներս տկարութեան արցունքներ չեն, այլ հպարտութեան արցունքներ: Ես մենախօսութիւնդ ամբողջովին լսեցի, և անհունօրէն հպարտ եմ քեզմով»:

«Գնա՛, տղաս, Ռուսիոյ համար մեռնելու գնա: Ձեմ ուզեր որ վերադառնալու նպատակով երթաս դուն: Ան որ վերադառնալու համար կ'երթայ աս պատերազմին՝ արժանի չէ Ռուս մօրը կաթին: Գնա՛, տղաս, անպայման Ռուսիոյ համար մեռնելու գնա: Ես կրնամ տակալ, մի՛ մտածեր իմ մասին: Չըլլայ որ մայրական սէրը տկարացնէ քեզ: Ես կրնամ գիմանալ: Ես հպարտութեամբ կրնամ կրել քու մահուն վիշտը: Գնա՛, տղաս, մինչև իմա կեանքը քաղցրացուցիր մօրդ համար դուն, ասկէ յետոյ նոյնքան և աւելի մահը պիտի քաղցրացնես դուն իրեն համար: Գնա՛, տղաս, եթէ վերադառնալու նպատակով կ'երթաս, իմ կաթին արժանի չես դուն: Բայց տառնեակ մը թշնամի չմեղացուցած՝ չըլլայ որ մեռնիս»:

«Ու դուն պիտի գաս ինծի: Դուն պիտի գաս իմ երազներու մէջ լուսեղէն պատկով: Դուն պիտի գաս ինծի՝ իմ թախճալի մենաութեան պահերու: Դուն պիտի գաս ինծի գարնան ծաղիկներու բայրով: Քու շունչը պիտի գայ իմ սիրտը օրօրելու զեփիւռի շունչով: Մուշին մէջ ես քու թախիծը պիտի գուրգուրեմ: Դուն պիտի գաս ինծի արեւի շողերուն հետ և սիրտս լուսաւորես: Անձրեին հետ գաս պիտի դուն տխրութիւնս քաղցրացնելու: Ու վերջապէս աչքերս վերջնապէս գոցել տալ՝ քեզ զրկիս մէջ պիտի ունենամ անպայման: Մենք նորէն պիտի միանանք, տղաս»:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱՆԿԱՊ ԽՈՂԵՐ

Որքա՞ն ազնիւ է մարդը, որքա՞ն համակրելի ու երանելի միաժամանակ, իր Արարչին հետ յարաբերութեան մէջ եղած պահուն, զԱյն փառաբանած կամ իր խնդրանքները Անոր ներկայացուցած ատեն:

Որքա՞ն մեծ է հոգիով ու բարձր, ու որքա՞ն հաստատ՝ մարդու իր վեհ կոչումին մէջ:

Մարդկութեան ճակատագիրը բարեւաւելու տենչով մտազբաւաւած՝ ու առայդ նոր դիւտեր ընկու ճգնող գիտնականին, ժողովուրդներու բարօրութեան ու մարդերու միջև եղբայրութեան հաստատման համար ամէն զոհողութեան ատակ ազնիւ մարդասէրին, պէս պէս հիւանդութիւններու մահասփիւռ մանրէներուն ապաննութեան սրբազան նպատակին գին-ուսրագրուած բժշկապետին հոգին, իսկապէս և իրաւապէս, նուազ մեծ է, նուազ մաքուր ու վեհ, քան հոգին ճշմարիտ աղօթաւորին, իր ու մանուկներ իր նմաններուն ցաւերն ու տառապանքները Հօր Աստուծոյ տանող ու անոնց դարմանը Անկէ ընդունելու վստահ սրբանուէր աղօթասացին: Ըշմարիտ աղօթաւորին՝ որ գիտէ Աստուծոյ արքայութիւնը խնդրել նախ, անայլայլ վստահութեամբ միւս բարիքներուն ալ ստացումին, մարմնաւոր կարիքներուն ալ դահացումին:

Օ՞, վեհութիւնը աղօթաւորի հոգիին, ուր Աստուծոյ պատկերը կը ցոլայ անգերազանցելի յատկութեամբ ու լուսաշող պայծառութեամբ: Ուր Աստուծոյ սէրը կ'աղբերանայ ու կը յորդի գերագոյն թափով: Ուր Աստուծոյ լոյսը կը հալածէ խաւարին յետին նշոյլը անգամ:

Զկայ որեւէ տեղ աւելի խոր ու ամուր խաղաղութիւն, աւելի ամբողջական ու ցանկալի անդորրութիւն, աւելի տենչալի ու կատարեալ երանութիւն, աւելի աննուաղջ ու անսպառ խնդութիւն քան մեծ ու ճշմարիտ աղօթաւորի հոգիին մէջ:

Խնդութիւն ու խաղաղութիւն, անբաժանելի ու անքակտելի, աղօթաւորի հոգիին մէջ, յարաժամ ներկայ, հաստատ ու արական:

Կը սիրեմ քեզ, ո՛վ մարդ, անհունօրէն ու անսակարկ, երբ կենդանի հաղորդակցութեան մէջ ես Արարչիդ հետ, ինչ փոյթ երբ վշտացուցած ես ինձ ու սիրտս խոցած՝ անճաշ վարուելակերպովդ կամ մէկ կծու խօսքովդ, վստահի գիտեմ թէ բարեկամ մըն ես ինձի այլեւս, ընկեր մը՝ սրտակից ու սրտամօտ, արովհեաւ հաշտ ես քու և իմ և բոլորիս Հօրը հետ, ու չեմ կրնար ըլլալ խռով՝ եղբօրդ հետ: Որովհետեւ սիրած ես երկնաւոր Հայրդ ու չեմ կրնար առել Անոր որդիութեան կոչումը ունեցող եղբայրդ, որքան ալ ան ըլլայ ապաշինոր՝ ու ապստամբ, ըմբոստ ու ապերասան: Որովհետեւ ընդունած ես զԱստուած իբրեւ գերագոյն Հայր և ապաւէն, ու յայտնած ես որդիական զգացումներդ Անոր, ու չեմ կրնար եղբայրական զգացումներէդ բաժին չհանել նաեւ ինձի, մէկը միլիոնաւոր եղբայրներէդ: Որովհետեւ մտաշած ես գերազանց երանութեան, աստուածաշատութենէն ու այլապիւրութենէն բխող, ու չեմ կրնար զայն եղծանել՝ քէնի ու մախանքի սերմեր հիւրընկալելով հոգիէդ ներս: Որովհետեւ զգացած ես աներկրային հաճոյքը մեղքերէն թփթեցած հոգի մը կրելու ու պիտի չուզես ծանրացնել զայն գարշութեամբը մեղքին:

Կ'արգահատիմ սակայն վրադ ու կը ստրստիմ քու հաշտայդ՝ քեզի ապաստող դառն ու ահաւոր ճակատագրէն, երբ կ'ուրանաս Արարչիդ, կամ երբ կարիքը չեմ զգար Անոր հետ հաղորդակցելու, նեղութեանդ պահուն Անոր օգնութիւնը հայցելու և առատութեանդ մէջ Անոր անուան գօլքը հիւսելու: Երբ ունայնամտութիւնը կ'ունենաս հաւատալու թէ պիտի կրնաս հասնիլ երջանկութեան՝ Անկէ հեռու մնալով հանգերձ: Երբ կը հաւատաս թէ ոտքերդ ուղիղ ու լուսաւոր ճամբուն մէջ գնելու համար պէտք չունիս Անոր առաջնորդութեան: Թէ փորձութիւններու դէմ մաքառելու համար բաւարար են ոյժերը

մտքիդ ու մարմնիդ: Եւ թէ, լաւագոյն պարագային, խնդրանքիդ ու աղաչանքիդ հանդէպ անկարեկից, առնուազն անտարբեր էակ մըն է Արարիչդ, ոչ աւելի և ոչ պակաս:

Երբ կ'աղօթես, սնուցած կ'ըլլաս հոգիդ: Պարարտացուցած, դարձուցած զայն աւելի առողջ ու կենսունակ: Զինած զայն զօրութեամբ մը անյաղթահարելի, ճարտար պատերազմօրն մասնակցելու համար: Ահա թէ ինչու ժպիտը շուշանաթոյր անմեղութեամբ կը ծաղկի ու կը ծաւալի աստուածային պատգամները չեփորող շըրթներուդ վրայ ու գոհունակութեան զգացումը կը նշուէ խորը բերբերուդ: Ու դուն կը զգաս ինքզինքդ յաղթական՝ կեանքի փորձութիւններուն դիմաց ու ապահով՝ Չարին սաղրանքներէն: Յաղթական՝ աշխարհի ոյժերուն վրայ ու ասպոհով՝ կեանքի հարուածներէն: Յաղթական՝ տկար այլ կամակար ետիդ վրայ ու ապահով՝ անոր բիրտ ու անգութ տիրապետութենէն:

Երբ սորվիս ու վարժուիս աղօթել շարունակ, երբ առօրեայ ժամանակացոյցիդ մէջ, առօրեայ զրադումներուդ շտրփին, չզլանաս քանի մը բազմի փոքրիկ տեղ մը աղօթքին, այն ատեն պիտի գիտնաս թէ որքան մեծ է զօրութիւնը աղօթքին, մեղքերուդ լեռնակուտակ դէզը հալեցնելու համար, երջանկութիւնն ու խաղաղութիւնը անմատոյց հեռուներէն սրտիդ դրանը հասցնելու համար, երկնքին դռները խորտակելու ու քեզ Աստուծոյ ու արքայութենէն բաժնող բոլոր խոչընդոտներն ու պատուարները ի սպառ քանդելու համար:

Թող հոգիիդ շրթները օծուին ամէն օր մեղրովն ու կաթովը աղօթքին, ճաշակեն անգերազանցելի հիւթը անոր, մատչին անսպառ քաղցրութեանը անոր: Հոգիդ արբնեայ նեկտարովը անմահութեան, ունենայ նախաճաշակը Աստուծոյ արքայութեան, առնէ շող մը աստուածային լոյսէն, ու անով տեսնէ աստեղոր կեանքն ալ աւելի պայծառ ու լուսաւոր, մեր մոլորակը՝ աւելի ժպտուն ու գեղածիծաղ, իսկ անոր երեսին ապրող մարդերը՝ աւելի բարի, միշտ սիրոյ և գութի կարօտ ու արժանի:

x

Բանաստեղծի հոգի՛ն, ինչպէ՞ս պատկերել զայն, այնքան բարդ ու անմատոյց, բայց և նոյնքան վճիռ ու հաղորդական: Սիրովառ ու դիւրագրգիռ:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, ընդունարան լոյսի և ճշմարտութեան, անմար, անսպառ լոյսի՝ որ մարդը դէմ առ դէմ կը հանէ հոգեւոր ու անանց իրողութեանց, որ թշուառ ու մոլորած անհատը կ'առաջնորդէ Գերազանց ճշմարտութեան, Գերագոյն իրականութեան, տիեզերքէն վեր ու հեռու, ուր միայն երջանկութիւնը կրնայ ըլլալ անխառն ու ամբողջական:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, կրկէս մը ներհակընդդէմ օյժերու՝ որոնց անխուսափելի բաղխումէն կը ծնի պայքարը սրբազան, որմէ իր կարգին կը ծնի կայծը սիրոյն՝ հրաշալի ու հրաշագործ, հրաշածին ու հրաշափոխող, գերագոյն օյժն ու բարիքը աշխարհին միանգամայն:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, յոյգերու ովկիան, տեսիլներու օրրան, խոր ու թաքուն՝ այլ սրբազան ու սանդձարար տառապանքի աղբիւր:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, սիրահար Գեղեցիկին, ճշմարիտին ու Բարիին: Ատակ՝ վսեմ ապրումներու ու հոգեզմայլ թռիչքներու. ընդունակ, սուրբի մը հոգիին նման, մօտենալու Գերագոյն Բարիին: Գեղեցկութիւնը սրտնող սրտեան աշօք, գեղեցկութիւնը ստեղծող հանճարային ու զարմանահրաշ օյժ և գեղեցկութիւնը պաշտող անձնուրաց ու անձնագոհ քուրմ:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, անմատոյց բարձունքներէն եկող առաւօտեան սիւքին նման թարմ ու առողջարար, գարնան արեգակին նման քեմքիկ ու կենսաբեր, ամպերէն մաքրուած հորիզոնին նման ջրնջ ու կապուտակ, մանկան մը ժպիտին նման քաղցր ու անմեղունակ, ու երիտասարդին առաջին սիրոյն նման հզօր ու ամբիծ:

Բանաստեղծի հոգի՛ն, վճիռ ու սուրբ սիրոյ աղբիւր յորդաղեղ, յոյսի ծիածան, հաւատքի ամրակուռ բերդ և ամբոց անձնուիրութեան ու այլասիրութեան:

Բանաստեղծի հոգի՞ն, գարուն մշտա-
տե, արե տնտեսեր, այդ անչամանդող,
կեանք անսուտ ու աննուսդ:

Բանաստեղծի հոգի՞ն, ո՞վ կրնայ խո-
րաշափել անդունդը տնոր: Ո՞վ կրնայ
վերբերել հոն ամբարշտած դանձերը՝ ան-
նիւթ ու անսագիւտ, անկարուստ ու ան-
սպաս: Ո՞վ կրնայ մանաւանդ այդ դան-
ձերը տեսագրել խեղճ ու վառչուէր մար-
դերու հագիւն անլոյս աշփերուն: Աշխարհի
բոլոր հրաշալիքներէն ալ գեղեցիկ ու
բոլոր հարստութիւններէն ալ թանկ այդ
դանձերը, որոնց ինքնութիւնը ճանչնալ
կարելի է միմիայն բանաստեղծի հոգիէն
ծաւալող դերձգոր լոյսին առկ, լոյս՝ ան-
երկրային ու չլացուցիչ՝ նման Թարսրի
վրայ յայտնուածին:

×

Ինծի կը թուի թէ ամէն գրողէս, ի-
մաստասէր, արուեստագէտ, գիտուն կամ
որեւէ ձիրքով օժտուած անհտ, եթէ քիչ
մըն ալ ունի փոռոտիրական զգացում (և
ո՞ր բանաւոր ու բանիմաց անհտան է որ
չունի) պիտի մտածէր թէ իր վայելած
համբաւը պիտի բազմապատկուէր եթէ
ծնած ու ապրած ըլլար դարեր առաջ,
ուր իրենց ստեղծագործական մարդին մէջ
աշխարհ չէր ողջունած տակաւին համա-
մարդկային հոնճարներ: Վստահ եմ թէ,
օրինակի համար, Զարիֆեան իր ժամա-
նակին շատ տակի հռչակի պիտի տիրա-
նար ու յարգ ու պատիւ վայելէր իրեն
քերթող, եթէ ապրած ու ստեղծագործած
ըլլար Դուրեանի, Սիւմանթոյի կամ Վա-
րուժանի նման քանքարաւոր քերթողնե-
րէն առաջ: Չէ՞ պատահած արգիւք որ
ձեր միտքը իյնան մեծ ճշմարտութիւն-
ներ տալուարող գաղափարներ՝ դորս ու-
րիչ մը փութացած ըլլայ զանիւ և յայ-

տարարել, հակառակ որ դուք որեւէ լուր
նենցած ըլլաք առկէ: Արարական տ-
աածը կ'ըսէ այս առնչութեամբ և շատ
իրաւամբ. «Նախապատուութիւնը կան-
խողին է»:

×

Ուրիշ ին երջանկութեան հազուդէպ
և սուղ զնուած պահերը դառնացնող մար-
դէն տակի հրէշտաի պարտած չէ կարելի
երեւկայել: Ուրիշ ին յաջողութեան հոն-
դարձել չկրցող դժուծ ու ետամուլ անհա-
ներ անէ՞քն և աշխարհին: Ուրիշը դժ-
բախտացնելու զնով երջանկանալ փորձող
հապաշտ եղեկիւնի պատուհոսն են մարդ-
կութեան: Որովհետեւ այդ կերպով ձեռք
բերուած երջանկութիւն մը վայելել կա-
րենալու համար անպայման անխիղճ ըլ-
լալու է մարդ: Եթէ չենք կրնար կամ
չենք ուզիր օգնութեան ձեռք կարկոտել
թշուառութեան ու դժբախտութեան մէջ
տուայտող մեր եղբայրներուն, թողունք
դէթ որ անսնցմէ քիչ մը բախտաւոր-
ուածները տպրին վայելքի կարճատե
պահերը իրենց ձեռք բերած երջանկու-
թեան:

Փոխանակ ուրիշներէն երջանկութիւն
մաւրալու կամ յափշտակել փորձելու, լու-
չէ՞ր ըլլար որ տնոր տկերը փնտռէինք
մե՛ր իսկ էութենէն ներս, ստեղծելու,
գոյութեան կանչելու զայն մե՛ր իսկ սե-
փական միջոցներով, երջանկութիւն մը՝
հոգեւոր ու բարոյական արժէքներով պայ-
մանաւոր, և ոչ թէ յարափոփոխ նիւթով,
աշխարհիկ (և ուստի խաբուսիկ ինչպէս
ժամանակաւոր) վայելքներով ու մարմնա-
կան հեշտանքներով:

Արտաքին ազդեցիկները քայլ մը առաջ
չեն կրնար առաջնորդել զմեզ երջանկու-
թեան ճամբուն վրայ, եթէ չենք տիրա-
ցած երջանկանալու արուեսին:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

(Շար.՝ 3)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՂՈՒԿԱՍ ՎՐԴ. ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ

Ծնած է Ժ. Դարու վերջերը: Հօրը անունն էր Աբրահամ, Գրապարհան տոհմէ: Տիրացած է լատիներէն և իտալերէն լեզուներուն: Հմտացած է Աստուածաբանութեան: Իր նախասիրած ասպարէզը եղած է թարգմանչութիւնը: Յովհաննէս Կոլոտի բառերով՝ Ղուկաս յաքնաճանճար վարդապետ էր «կարի քաջ տեղեակ լաթինական լեզուի, որ գրեթէ միայն ի մակերևոյթ նախագաղափարին նշմարեալ անդէն հայկական բառի իբր զհասարակն զրոյց արտաբերէր» (Յուլիոս Ղալաթիոյ, էջ 16-17): Ուրիշ մըն ալ զինքը որակելու համար, 1745ին, կերտած է «բաղմամբարգման» բառը (Յուլիոս Ղալաթիոյ, Ա. Հատոր, էջ 326):

Արդարեւ Ղուկաս Վրդ. չուրջ քառասուն տարի (1716-1753) զբաղած է, Կ. Պոլսոյ մէջ, թարգմանչութիւններ կատարելով լատիներէնէ և իտալերէնէ, որոնք առհասարակ կը մնան անախ: Թարգմանութեանց լեզուն զժողովարար լատինաբան խորթ հայերէն մըն է, որ այդ շրջանին նորոյթ դարձած էր գրական հրապարակի վրայ:

Իր գլխաւոր մեկնեալներն են եղած Յովհաննէս Պար. Բաղիշեցի և Յակոբ Պար. Նախան:

Այստեղ կը ներկայացնենք իր կտաւրած չորս տասնեակ գործերու թարգմանութիւնները, ժամանակագրական կարգով, ըստ կարելւոյն:

1. — Զերմեաւոր կեան. Ֆրանչիսկոս Սալէզարցի (1609), լատիներէնէ, 1716ին, Կ. Պոլսեցի Մաղաքիա Դպրի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 712:

2. — Գիրք Օրինակաց և Նմանութեանց, Յովհաննէս Սանճէմիւնեցիի, 1717ին, լատիներէնէ, Մաղաքիա Դպրի խնդրանքով. հետագային հրատարակուած Վենետիկի մէջ (1750), Սարաֆեան Սարգիս եպիսկոպոսի կողմէ:

3. — Պատմութիւն Ս. Երկրի, Մարիանոս Մօսոնի (1667), իտալերէնէ, 1725ին, գործակցութեամբ Մաղաքիա Դպրի. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 153, 724:

4. — Լուսուորութիւն Խոստովանութեան, Դուլիէմս Փեփինի (1586), լատիներէնէ, 1725ին, Բաղիշեցի Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 103, 105: Զեռ. Երեւանի, Թիւ 1462:

5. — Աստուածաբանութիւն Սկոթոսի (1274-1308), լատիներէնէ, 1729ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ղալաթիոյ, Թիւ 3:

6. — Խորեութիւն Աշխարհի, Թէոդորոս Ճեննարի, իտալերէնէ, 1730ին, յանձնարարութեամբ Յովհաննէս պատրիարքի. — Զեռ. Ղալաթիոյ, Թիւ 110:

7. — Բանք Ոսկիականք, Յակոբ Վօռաճիոյի, 1731ին, լատիներէնէ, Յարութիւն վարդապետի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 26, 586. — Շատ տարածուած գիրք մըն է: Ս. Յակոբեանց Զեռագրատան մէջ կայ 31 օրինակ:

8. — Ներկրթունք Ապաշխարողի, Պօղոս Սէնէրեանի, իտալերէնէ, 1732ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 789:

9. — Բացայայտութիւն Հայր մերին, Պօղոս Սէնէրեոյ, իտալերէնէ, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Անկիւրիոյ, Թիւ 289, թարգմանչին գրով:

10. — Անտառ Այլարանութեան, Հերանիմոս Լաուլթիոյի (1550), լատիներէնէ, 1733ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ղալաթիոյ, Թիւ 1:

11. — Աստուածաբանութիւն (մասնակի), Թովմա Ագուինացիի (1226-1274), լատիներէնէ, 1734ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1332:

12. — Արհեստ Բժշկութեան, Բեռնարդոս Քրիսթինի, իտալերէնէ, 1735ին, Կ. Պոլսեցի կարապետ Բժիշկի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1874:

13. — Կանոնք Կուսանաց Ուսուցիչի, 1736ին, իտալերէնէ, Պատրի Լամբէի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1373:

14. — Փիլիսոփայութիւն, Անտոնիոս Կոստինի (1666), լատիներէնէ, 1737ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Արմաշի, թիւ 64:

15. — Պարտէզ Հովուաց, Յակոբ Մարկանտիոսի, լատիներէնէ, Յովհաննէս պատրիարքի հրամանով. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 35:

16. — Գիրք որ կոչի Քաղաքավարութիւն, 1740 ին, իտալերէնէ, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1874:

17. — Անտառ Նորագոյն Մտածմանց, Աղեքսանդր Գալամթոյի, իտալերէնէ, 1741ին, Յովհաննէս պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 31. — Շատ տարածուած գիրք մըն է: Ս. Յակոբեանց Զեռագրատան մէջ կայ 23 օրինակ: Ասոնց վրայ կրնանք աւելցնել Պօղոս Ագրիանուպոլսեցիի աշխատութեամբ համառօտութիւնը, որմէ ես կը գտնուի 11 օրինակ:

18. — Չարչարանք Տեառն մերոյ, Տոմինիկեան Եւսեբիոսի, «Թարգմանեցաւ յիտալական լեզուէ ի հայկական բարբառ... օժանդակութեամբ տեառն Սամուէլի աստուածաբան վարդապետի եղնկացոյ... յամի Տեառն 1741» — Տես Յուլիանի Զեռ. Ս. Յակոբեանց, Գ. Հասար, էջ 206:

19. — Ջերմեանդ Մտածմունք Ս. Օգոստինոսի, իտալերէնէ, 1747ին, Նալեան Յակոբ պատրիարքի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 70:

20. — Մեկնութիւն երգոց երգոյն, Բեռնարդոս Աբբայի, լատիներէնէ, 1748ին, Կ. Պոլսեցի Տիր. Սահփանոս Նօտարի յանձնարարութեամբ. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 199:

21. — Գիրք Մտածմանց Օգոստինոսի, Անսելմոսի, Բեռնարդոսի և Իտինթոսի, 1749 ին, լատիներէնէ, Կ. Պոլսեցի Սահփանոս Նօտարի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1393:

22. — Զեռածական Վարդապետութիւն, լատիներէնէ, 1749 ին. — Զեռ. Զմմառի, թիւ 658:

23. — Աստուածաբանութիւն (Տեսական) Թովմա Ագուլինացիի, լատիներէնէ, 1751 ին, Պանտոսի Առաջնորդ Ղազար Արքեպիսկոպոսի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 20:

24. — Առարկութիւնք և Լուծմունք, Միքայէլ Ֆեպուլոսի (1680), լատիներէնէ, 1753 ին. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 118, 1496:

Բացի վերագրեալներէն Ղուկաս վարդապետ՝ Նալեան Յակոբ պատրիարքի յանձնարարութեամբ թարգմանած է լատիներէնէ, 1745–1753 թուականներուն, Կոստանդնուպոլսի Ալափիտէի Ս. Գրոց վրայ յօրինած մեծածաւալ Մեկնութիւնները. կը ներկայացնենք Ս. Գրոց կարգին համաձայն:

25. — Մեկնութիւն Հնգամատենի. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 100:

26. — Մեկնութիւն Առակացն Սողոմոնի. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 14, թարգմանչին գրով:

27. — Մեկնութիւն Ժողովողի, 1752 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 16:

28. — Մեկնութիւն երգոց երգոյն. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 643:

29. — Մեկնութիւն Իմաստութեան, 1751 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 15:

30. — Մեկնութիւն Եսայեայ. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 10, թարգմանչին գրութեամբ: Զեռ. Ս. Յ. Թ. 59:

31. — Մեկնութիւն Երեմիայի, 1750 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 11:

32. — Մեկնութիւն Եղեկիէլի, 1747 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 13, թարգմանչին գրով:

33. — Մեկնութիւն Դանիէլի, 1745 ին, Պանտոսի Ղազար Եպիսկոպոսին հրամանով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 113:

34. — Մեկնութիւն ԺԲ. Մարգարէից, 1746 ին. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 24, 67:

35. — Մեկնութիւն Գործոց Առաքելոց. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 80, 150:

36. — Մեկնութիւն ԺԴ. Թղթոցն Պօղոսի, 1749 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 18, թարգմանչին ձեռագիրը:

37. — Մեկնութիւն Կաթողիկեայց, 1749 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 20, թարգմանչին ձեռագիրը:

38. — Մեկնութիւն Յայնուրեան, «Թարգմանեցաւ եղև ի Ղուկասու վարդապետէ Խարբերթացոյ. խնդրանք և ծախիւք մեծի Պատրիարքի Բիւզանդիոյ Տեառն Յովհաննիսի Աստուածաբանութեան Վարդապետի Բաղիշեցոյ». — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 61:

39. — Մեկնութիւն Սիրաքայ, 1753 ին. — Զեռ. Ղալաթիոյ, թիւ 17:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔ ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Նոր Զուղայի Ամենափրկիչ վանքը հիմնադրվել է Պարսկաստանի Ասպահան քաղաքին մօտ, Ժէ. դարուն սկիզբը, Զուղայէն տարագրուած Հայոց կողմէ, ի յիշատակ իրենց Հին Զուղայի համանուն վանքին: Նախապէս եղած է պարզ և անփառունակ շինուածք մը, որ կէս դար ետքը փոխարինուած է ընդարձակ և փառաւոր կառուցումներով. — Հմմտ. Լ. Գ. Մինասեան, Իրանի Հայկական վանքերը, Թեհրան, 1971, էջ 39-71: Պատկերագիրք Ս. Ամենափրկիչ վանուց, Նոր Զուղա, 1975:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Նոր Զուղայի և Ամենափրկիչ վանքի առաջնորդներէն կը յիշենք տասնեակ մը, հնազոյններէն, և կու տանք հակիրճ տեղեկութիւններ:

1. — Մեսրոպ Արեւիկսկոպոս, 1605-1622:

2. — Խաչատուր Արք. Կեսարացի, 1623-մ. 1646, աշակերտ Մովսէս Տաթևացիի: Վանքին մէջ հաստատած է ապարան և 1641ին հրատարակած է «Հարանց վարք» գիրքը:

3. — Դաւիթ Արք. Զուղայեցի, 1651-մ. 1683, աշակերտ Կեսարացի Խաչատուր վարդապետի: Եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի երուսաղէմի մէջ ձեռամբ Փիլիպպոս կաթողիկոսի (1651): Վանքը կը վերաշինէ ինը տարուան աշխատանքով (1655-1664): Կը կառուցանէ հոյակապ նոր եկեղեցի:

Այս ցանկը սպառնիչ է կը կարծենք, այնուհանդերձ յոյժ ապաւորիչ է իր քանակին մեծութեամբ: Հազիւ թէ գտնուի ուրիշ թարգմանիչ մը, որ նման ծառայուն արդիւնքով կարենայ մրցիլ Խարբերդցի Ղուկաս վարդապետին հետ:

Ն. ԱՐՔ. ԵՐՈՎԱԿԱՆ

Հոգ կը տանի վանական դպրոցին և կը հասցնէ քսանէինը աշակերտներ, որոնցմէ ինը եպիսկոպոս, ինը վարդապետ և տասնմէկ քահանայ:

4. — Սեփանոս Եպս. Զուղայեցի, 1684-մ. 1698, աշակերտ Դաւիթ վարդապետի: Վանքին ապարանը աւելի ևս կը կարգաւորէ, և 1688ին լոյս կը տեսնէ իր յօրինած Հակաճառութեան Գիրքը՝ բնդդէմ պապականաց:

5. — Աղեփանգր Եպս. Զուղայեցի, 1699-1706, աշակերտ Զուղայեցի Դաւիթ վարդապետի: Բարեօք անտեսութեամբ կը կառավարէ իր թեմն ու վանքը, և 1706ին կաթողիկոս ընտրուելով կը մեկնի Էջմիածին: Իր առաջնորդութեան շրջանին (1702) կառուցուած է Վանքին հոյակապ զանգակատունը. — Իրանի Հայկ. վանքերը, էջ 63:

6. — Մովսէս Եպս. Զուղայեցի, 1706-1725: Կը շինէ վանքին Առաջնորդարանը:

7. — Դաւիթ Եպս., Բ., 1725-1728: Եղած է նախանձախնդիր՝ քահանաներու պարկեշտ կենցաղավարութեան, և եկեղեցական արարողութիւններու կանոնաւոր կատարման:

8. — Ասուածատուր Եպս. Փահրապասցի, 1729-1745: Իր հեղ և խաղաղասէր բնաւորութեան պատճառով իրեն տուած են «Աղանի» մականորդը:

9. — Պօղոս Եպս., 1748-1752: Եռամեայ պաշտօնավարութենէ ետք կը պարտաւորուի հրամարիլ, դատապարտելի ընթացքի հետեւ ըլլալուն պատճառով:

10. — Գեորգ Եպս., 1754-1768: Բռնաւորներու հարստահարութեանց չգիմանալով կը հեռանայ Զուղայէն և կ'երթայ Բասրայ, և քանի մը տարի այնտեղէն կը վարէ իր առաջնորդական պաշտօնը. — Հմմտ. Պատմ. Նոր Զուղայու, Հատոր Երկրորդ, Յարութիւն Տէր Յովհաննանց, Նոր Զուղայ, 1881:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Ամենափրկիչան վանքին մէջ, ապարանի հաստատութենէն առաջ և յետոյ, անպակաս եղած են գրիչներ, որոնք պարապած են եկեղեցական և այլ մատենաներու ընդօրինակութեամբ: Անոնցմէ կրնանք յիշել հետեւեւորները:

Ա. — Յակոբ Երէջ Զուղայեցի, 1622ին, տէր Յուսիկի խնդրանքով կը կազմէ հին Աւետարան մը, օրինակուած Ագաթիա Գրչէն. — Զեռ. Ն. Զուղայի, Թ. 160:

Բ. — Թաղէոս Դպիր, աշակերտ Սիմէոն վարդապետի, 1648ին օրինակուած է մէկ Մեկնութիւն Վեյորեից, իր ուսուցչին համար. — Գ. Արք. Յովսէփեանց, Հաւուց Թառի Ամենափրկիչը, էջ 94:

Գ. — Բարսեղ Կրօնասոր, Գրիչ, 1654-1673, օրինակուած է,

1. — Աւետարան, 1654-1655ին. — Վասպ., էջ 915:

2. — Նարեկ, 1665ին. — Քարմ. Թ. 32:

3. — Աւետարան, 1669ին. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 137:

4. — Աւետարան, 1670ին, տասնուէր Անդրէասի պատուէրով. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 151:

5. — Աւետարան, 1673ին, «Ի խնդրոյ հաւատացիսց». — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 145:

Դ. — Յակոբ Գրիչ, աշակերտ Աստուածատուր Գրչի, 1662ին մասնակցած է Աւետարանագրութեան մը ընդ օրինակութեան. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 1:

Ե. — Անտոն Քահանայ, Գրիչ, 1666ին օրինակուած է Շարակոն մը. — Քարմ. Թ. 41:

Զ. — Միքայէլ Կրօնասոր, Գրիչ, 1667ին օրինակուած է,

1. — Մեկնութիւն Մաթեոսի, Ն. Շնորհալիի,

2. — Մեկնութիւն Ղուկասի, Իզնա. ախոս վարդապետի,

3. — Մեկնութիւն Յովնանու, Նանա Սարկաւազի. — Զեռ. Ն. Զուղայի, Թ. 375:

Է. — Արզար Գրիչ, 1669ին օրինակուած է Աւետարան մը, Խաչայ Աւետիկի խնդրանքով. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 2388:

Ը. — Մկրտիչ Քահանայ, Գրիչ, 1671ին օրինակուած է Աւետարան մը, Նիկողայոսի փափաքով. — Զեռ. Ն. Զուղայի, Թ. 142:

Թ. — Յակոբ Քահանայ, Գրիչ, 1686ին օրինակուած է մէկ Գիրք Առաքիւնութեանց. ստացող՝ Աղեքսանդր վարդապետ. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 483:

Ժ. — Արիստակէս Երէջ, Գրիչ, 1686-1687ին օրինակուած է ձառն մը, սրբազրոյ՝

Աղեքսանդր քորեպիսկոպոս, ծաղկազարդող՝ Հայրապետ վարդապետ. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Բ. Հատար, Թ. 142 և 143:

ԺԱ. — Աստուածատուր Արդ. Յովանիսեան, Յանրապատցի, Գրիչ, 1689-1703, օրինակուած է,

1. — Ժողովածու, 1689ին. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 471:

2. — Գանձ Վկայութեանց վարդապետաց, օրինակուած է 1699ին. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Բ. Հատար, Թ. 59:

3. — Ժողովածու, Գիրք Բնագնութեան, Կալէն, 1703ին. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 581:

ԺԲ. — Յովհաննէս վարդապետ Զուղայեցի, 1707ին գրած է «Յաղագս Ուղիղ Դաւանութեան Հայաց» յարջարջուած գիրքը. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1610:

ԺԳ. — Աստուածատուր Քահանայ, Գրիչ, արգի Թիւրքանդի, 1709ին օրինակուած է Գանձարան մը. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 302:

ԺԴ. — Յակոբ Գրիչ, 1710ին օրինակուած է Աստուածաբան մը. ծաղկող՝ Աւետարանագրութեան. — Սարգ., 15:

ԺԵ. — Աւետիս Սրկ. Քճն. Գրիչ եւ Ծաղկող, 1715-1748, օրինակուած է ծաղկուած է,

1. — Աւետի Ժամագիրք, 1715-1716ին, Դաւիթ Եպիսկոպոսի փափաքով. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 267:

2. — Մառնայ Զեռաց. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 337:

3. — ձառն Աւետարան, 1717ին, ստացող՝ Մովսէս Եպս. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 152:

4. — Աւետի Ժամագիրք, 1745ին, Ստացող՝ Զուղայեցի Աստուածատուր Խաչարեանց. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 2244:

5. — Աւետի Ժամագիրք, 1748ին, ստացող՝ Խաչատուր Վրդ. — Զեռ. Նոր Զուղայի, Թ. 270:

ԺԶ. — Դանիէլ վարդապետ, 1716ին օրինակուած է Քերականութիւն եւ Տրամաբանութիւն մը. — Բանասէր, 1905, էջ 17: B. Nat., Թ. 314:

Ն. ԱՐԲ. ՄՈՎԱԿԱՆ

ԳՐԱԴՍՍԱԿԱՆ

“ԲԱՐԵԻՍՍՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ”

Հեղինակ՝ ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԻ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

«Բարեխոսութիւն Սրբոց»ը երկրորդ արտագրութիւնն է Հայց. եկեղեցւոյ երկրասարգ այս պաշտօնեային, առաջինին («Աստուածամայրը») մղիչ ոյժը հանգիստացող ոգեկանութիւնէն թելադրուած և նոյն արժանիքները ինչպէս մեղքերը կրկնող:

Երկրորդ այս գործն ալ գուրս կու գայ Վենետիկի Ս. Ղազարու տպարանէն, խնամուած ու ճաշկուտոր արտաքինով ինչպէս տպագրութեամբ: Հեղինակը 65 էջերէ բաղկացած այս գրքոյկին տուած է չորս ստորաբաժանումներ — Ընդհ. Ներածութիւն և Ա. Բ. ու Գ. մասեր: «Առաւելի բաժինը» գրաւած է գրքին խորագիրը իբրև ենթադրուած ունեցող երկրորդ մասը, որուն շուրջ պիտի սահմանափակենք մեր ընելիքները:

Ինչպէս Հագլ. Հայրսուրբը կը յայտնէ, սրբոց բարեխոսութիւնը «ամէն ժամանակ վիճաբանութեանց առարկայ կը գտնուի և կարգ մը եկեղեցիներու կողմէ»:

Գրքին այդ բաժինն ընթերցումը աւարտելէ ետք մարդ կը տարուի Հայր Վաչէն նմանցնել արդար գատի մը պաշտպանութիւնը ստանձնած փաստարանի մը, որ պէտք կը գտնուի հոսեցողներ չունենալուն կ'անձրկի, կը մնայ կէս ճամբան, առանց կարենալու ի գլուխ հանել իրեն վստահուած գործը:

Հայրսուրբին յառաջ բերած փաստերը Հին Ուխտէն, ուր Աստուած յայտնած է ինքզինք իբրև «Աստուած Արարհամա, Իսահակայ և Յակոբայ» ո'չ մէկ կերպով կ'օգնէ զինք իր տեսակէտը պաշտպանելու: Ատիկա փաստն է միայն արդարեւոր (սուրբերու) գոյութեան ու անմահութեան, ոչ աւելի ոչ պակաս:

Հայր Վաչէ էջեր լեցուցած է Սուրբ Գրքի զանազան անկիւններէն փաստեր

հաւաքելու իր ճիշդին մէջ: Այդ ճիշդ առաջնորդած է զինք երբեմն անել բաւիղներու, նիւթին հետ աղերս չունեցող հարցերու և իր տեսակէտները հիմնաւորելու զօրութիւնէն զուրկ տեսութիւններու:

Կարեւորագոյնը զոր հեղինակը պէտք է ըսած ըլլար, մեր առօրեայ կեանքէն վերցնուած փորձառութեան վրայ հիմնուելով, այն է թէ ինչպէս մենք երբ ունինք խնդրանք մը յարգամեծար անձնաւորութիւնէ մը՝ կ'աղանակինք յաճախ ու չենք համարձակիր զայն անձամբ մատուցանել, այլ այս վերջնոյն կամ անոր առջև «չնորհ գտած» անձերուն միջնորդութեան կը դիմենք ու կ'ապաւինինք, այնպէս ալ սուրբերը Երկնաւոր Տիրոջ կամքը գործադրած ու իր յաւերժական տեսութեանը արժանացած երանելի հոգիներ ըլլալուն՝ մենք կը հաւատանք — և իրաւամբ — առանց բարեխոսութեան: Ուրիշ խօսքով, զանոնք միջնորդ կը կարգենք մեր և Աստուծոյ միջև, ինչպէս որ խոստովանանք ըրած ատեն թէ և շարունակ «մեզայ Աստուծոյ» կը կրկնենք, բայց խոստովանահայր քահանային ուղղելով մեր խօսքը, խոստովանութեան աւարտին կ'ընդունինք զինք իբրև միջնորդ և կը խնդրենք որ ան իր քահանայական իշխանութեամբ բարեխօսէ «առ միամիտ Որդին Աստուծոյ», մեր մեղքերէն արձակում և թողութիւն ստանալու համար:

Ս. Աթոռոյս Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը գրքին Յառաջաբանը կանխադ իր խօսքին մէջ շեշտը դրած է արդէն այդ կէտին վրայ, սուրբերը նկատելով իբրև միջնորդներ Աստուծոյ և մարդոց միջև:

Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ թէ միակ բանը զոր կրցած է հեղինակը ընել իր տեսակէտը հիմնաւորելու համար այն է, որ (էջ 33) վկայութեան կը կանչէ Քրիստոսի խօսքը, մէջբերում ընելով Յովհաննու Աւետարանի Ե. գլուխէն (45րդ համար), ուր կ'ըսուի թէ Մովսէս մարգարէն ամբաստանութիւն պիտի ընէ Իսրայէլի ժողովուրդին Տիրոջ առջև, անոր հար ու սխալ արարքներուն համար, կըրակացնելով թէ քանի որ արդարեւ իշխանութիւն ունին ամբաստանելու, հետեւաբար նաև՝ բարեխօսելու:

Խոստացանք չխօսիլ գրքին միև բաժիններէն: Բայց ստիպուեցանք մեր խոստումը դրժել երբ հասանք 50 րդ էջին և կարդացինք ու զարմացանք. «Պէտք է ըսել որ Հայոց մէջ ննջեցեալներու յիշատակը այնքան դօրաւոր է, որ նմանը ուրիշ օղբերու մէջ գոյութիւն չունի»: Ու կ'աւելցնէ թէ ննջեցեալներու մահուան քառասունքին և տարիլիցին կը մատուցանենք հոգեհանգստեան պաշտօն: Սխալած չենք ըլլար երբ ըսենք թէ շատերէն ետ մնացած ենք մենք այդ մարզին մէջ, վասնզի թէ՛ կաթողիկոսներ և թէ՛ Օրթոտոքոսներ վերայիշեալներէն բացի կը կատարեն նաև ութօրէքի և վեցամսեայի հոգեհանգիստներ: Եւ Հայր Վաչէ կ'ապրի ու կը գործէ կաթողիկ երկրի մը մէջ:

Այս քանը գրքոյկին էութեան ու բովանդակութեան, այսինքն նիւթի մասին: Գալով լեզուին ու ոճին, մեզի համար տրամաւորութիւն է հաստատել որ խոցելի է ան մեծապէս, աւելի նոյնիսկ քան տաւջին գրքինը: Ճապող ու փայլատ ոճին կը միանան կէտադրութեան (երբեմն ամբողջ նախադասութեան մը իմաստը չըջող) աններելի վրէպներ, գրեթէ ամէն էջի և պարբերութեան մէջ: Առնենք, պատահաբար, պարբերութիւն մը 29 րդ էջէն և տանք ապա անոր հէգրիտ վերծանումը:

«Շարունակեմք (ընդգծումները մերն են) մեր պատմութիւնը: Նախ ըսեմ որ Ծննդոց Գիրքին 50 գլուխներուն մէկ երրորդ մասը յատկացուած է Արրահամին. (Ծնդ. ԺԱ 25-ԻԵ 11) մօտաւորապէս 16 գլուխներ:»

Շարունակենք մեր պատմութիւնը: Նախ ըսենք թէ Ծննդոց գրքին 50 գլուխներուն մէկ երրորդը (Ծննդ., ԺԱ. 25-ԻԵ. 11), մօտաւորապէս 16 գլուխներ, յատկացուած է Արրահամի:

Չենք կրնար չհարցնել Հայրսուրբին թէ Արրահամի այսքան լայն տեղ տրուած ըլլալը ինչո՞վ կ'օգնէ իր թէզին պաշտպանութեան:

«Շարունակենք» (յօդակի) և «ըսեմ» (եզակի) ինչպէ՞ս հաշտեցնել իրարու հետ: Յատուկ անունը յօդ չ'առնել: Միջակէտ գործ չունի այնտեղ, ստորակէտի փոխ-

ուելով՝ պէտք է անցնէր փակող փակագիծէն անդին:

Ուրիշներ, գրքին 48 րդ էջէն. —

1) «Ճշմարիտ ուղղափառ վարդապետութիւնը կը նմանի ծովու վրայ կեցած նաւու մը, եթէ մէկ կամ աւելի ճեղք կամ բացուածք ունենայ՝ այդ նաւը դատապարտուած է՝ ուշ կամ կանուխ անպայման խորտակուելու ծովուն անդունդը:»

2) (Բիշ վարը), «Ոչ մէկ ճեղք մը ըլլայ:»

1) Եկեղեցւոյ ուղղափառ վարդապետութիւնը կը նմանի ծովու վրայ տարուբերուող նաւու մը՝ որուն վրայ գոյացած ամենափոքր ճեղքն իսկ սահմանուած է զայն խորտակելու և ընկղմելու ծովուն խորը:

2) Ոչ մէկ ճեղք ըլլայ: մէկ և մը նոյն նախադասութեան մէջ: Նկատել նաև առաջանութեան նշաններու (բութեան) անտեղի գործածութիւնը վերեւի նախադասութեան մէջ:

Հապա քե ոչ, Ս. Գրային (փոխանակ Ս. Գրականի), կը կայնին և նման արտառոց ասութիւններ ու հոլովումներ, յատկացիչի և յատկացեալի, եզակիի և յոգնակիի, դերանունի և գոյական-ածականի խաթարուած յարաբերութիւններ նշմարելի են գրեթէ իւրաքանչիւր էջի վրայ և պարբերութեան մէջ:

Այս բոլորէն ետք չենք կրնար չանդադանալ այս գրութեան սկիզբը մեր ակնարկած ռեկանսութեանը վրայ Հոգւ. Հայրսուրբին, որ իր հօտը լուսաբանելու, հոգեւոր մարզին մէջ անոր օգտակար ըլլալու իղձն ու ձգտումը ունի իրեն իբրև զոպանակ: Ոգին արդար է ու գովելի: Կը մաղթենք որ, յառաջիկային, այդ ոգիին թելադրութեամբը իրագործուած արդիւնքներն ալ ըլլան նոյնքան չօչափելի ու անվիճելի:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ
1978

Ա) Ելեմսակալի

	Ի. Լ.
1. — Նոր գիրքերու և թերթերու գնում	18,779.99
2. — «Սիոն»ի հմրագրութեան վճարում	1,000.00
3. — Գիրքերու և թերթերու կազմի հաշուոյն	1,950.00
4. — Ամսականք	34,200.00
5. — Աշխատավարձք	600.00
6. — Գրանական պիտոյք	5,103.60
7. — Ընթացիկ ծախսեր և տանին պիտոյք	5,002.50
8. — Դրոշմաթուղթ և թղթատար	13,756.50
9. — Հեռաձայն	1,316.66
Գումար՝	81,709.25

Բ) Նոր գիրքերու ստացում

	Գնում	Նուէր	Գումար
1. — Հայերէն	74	230	304
2. — Անգլերէն	182	351	533
3. — Ֆրանսերէն	7	89	96
4. — Ռուսերէն		47	47
5. — Գերմաներէն		15	15
6. — Արաբերէն	1	22	23
7. — Եբրայեցերէն	4		4
	268	754	1022

ՍԱՀՈՒԿ ԳՐԱԹՃԵԱՆ
Վարիչ - Քարսուկուր

«ՍԻՈՆ»-Ի ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամսագրիս նախորդ համարով խմբագրութեանս հարցում ազդած եկեղեցուսէր պարոնը շարունակելով հարցումներու իր շարքը, կ'ընէ երկու հարցումներ ևս. —

ա) Միա՞յն Հայց. եկեղեցւոյ յատուկ է Մեծ Պահոց ընթացքին Ս. Սեղաններն ու սրբանկարները վարագուրելու սովորութիւնը:

Ներկայիս՝ գրեթէ այս, չհաշուած Ասորի եկեղեցին, ուր ձեռակաշակութեան համար լոկ Մողկաղարգի օրը կը փակուի եկեղեցիներու աւագ խորանին վարագոյրը և գիշերուան մուծին, արարողութեան մը ընթացքին, կը վերաբացուի: Կ'ըսենք ներկայիս, վասնզի մինչև ներկայ դարուս վաթսուեակաթն թուականներու կէսը, կաթողիկ եկեղեցին ևս ունէր այդ սովորութիւնը, թէև մերինէն տարբեր ձևով: Վատիկանի Բ. ժողովը, կարգ մը ուրիշ սովորութիւններու հետ, վերցուց այդ սովորութիւնն ալ: Ըսինք մերինէն տարբեր, որովհետև Լատինք նախ՝ Ս. Սեղան վարագուրելու սովորութիւն չեն ունեցած, և երկրորդ՝ սրբանկարներու վարագուրումը անոնց մօտ չէր կատարուեր Մեծ Պահոց սկզբնաւորութեան, այլ վերջին երկու եօթնհազարու միայն: Այսպէս, մեր Գալստեան կիրակիի (զոր կը կոչեն Յուսց կիրակի — Passion Sunday) նախընթաց օրը կը վարագուրէին նկարները և կը պահէին այդպէս մինչև Աւագ Եօթնհազի աւարտը, բանալով զանոնք Լուսաւորեայի հանդիսութենէն ետք միայն: Սովորութիւն ունէին նաև այդ միջոցին ծածկելու խաչերը, երկուքն ալ մանիշակագոյն կերպասով: Միայն թէ զանոնք կը բանային նկարներէն մէկ օր առաջ, Աւագ Ուրբաթ օրը, խաչելութեան կարգի տալով:

բ) Նախատօնակ կատարելու դրութիւնը սերկէ՞ ծագում առած է և գոյութիւն ունի՞ այլ եկեղեցիներու մօտ:

Նախատօնակ կատարելու դրութիւնը իր ծագումը կ'առնէ Հին Ուխտէն: Այդ իմացումով, օրը կը սկսի երեկոյեան, հիմնուած Ծննդոց Գրքի առաջին համարներուն վրայ, ուր աշխարհի սակոյծագործութեան մասին խօսուած տառն ըսուած է. «Եւ եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն՝ օր...»: Ծիշդ այս իմաստով է որ Հրեաներ մինչև այսօր Շաբաթ և տօնական օրերը կը հաշուեն նախորդ երեկոյեան ժամերէն մինչև նայն օրուան միջնաշրջ: Նայն այդ իմաստով է որ, օրինակ, Կիրակի օրեր երեկոյեան ժամերգութենէն ետք կը կատարենք Պատկազրութեան արարողութիւն, բան մը որ արդիւնած է կատարել Տէրունի այդ օրը: Վասնզի, եկեղեցական կանոնով, մտած կ'ըլլանք Երկուշաբթիի սահմանէն ներս:

Հոս պէտք է յիշել թէ Արեւելեան եկեղեցւոյ մօտ է որ աւելի արժատ քանած է նախատօնակի դրութիւնը: Յունադաւաններու (Օրթոտոքս) մօտ մեծ տօներու նախօրեակին կատարուած կրօնական ու ժողովրդային հանգիստութիւնները իրենց շքեղութեամբ երբեմն նայնիսկ կը գերազանցեն տօնին բուն օրը կատարուածները, մանաւանդ երբ տօնելի սուրբը ունենայ իր անունով կառուցուած վանք մը կամ ուխտատեղի, ուր հաւատացեալներ համախումբ կը փութան առաւօտեան կանուխ ժամերէն իսկ: Մինչ Կաթողիկներ քիչ անգամ կը կատարեն զայն, այն ալ հոս, Ս. Տեղեաց մէջ տիրող իրաւակարգի — Status Quo — տրամադրութեանց չհակասելու համար: Ընդհակառակը, շաբթուան մէջ ինկող կարգ մը մեծ տօներուն հանդիսաւոր պատարագները սկսած են յետաձգել նայն օրուան ուշ, և երբեմն ալ — ձմրան կարճ օրերուն — միջնաշրջէն ետք ինկող ժամուն:

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԸՌԱՋ

ԲԱՐՁՐ ԳՕՄԻՍԷՐԸ Ի Ս. ՅԱԿՈԲ

16 Յունուար 1929, Դշ., Պաղեստինի նորընտիր Բարձր Գոմիսները, ընկերակցութեամբ իր Տիկնոջ և այլ բարձրաստիճան հիւրերու, իր առաջին այցելութեամբ պատուեց Ս. Յակոբեանց վանքը: Ահագ դռնէն ընդունուեցաւ Թարգման Տ. Տրդատ վարդապետի, Դիւանապետ Տիար Կարապետ Նուրեանի և Միաբան Հայրերու կողմէ. և պաշտօն շուքով առաջնորդուեցաւ ուղղակի Մայր Տաճար, ուր ընդունուեցաւ Լուսարարապետ Տ. Մեսրոպ Սրբազանի կողմէ: Տաճարին դանազան մասերը անսնդի և հնութիւնները հետաքրքրութեամբ դիտելէ յետոյ, Նորին վսեմութիւնն ու հետեորդները միևնոյն հանդիսութեամբ առաջնորդուեցան Պատրիարքարան: Դահլիճին դրան առջև ընդունուեցան Ս. Պատրիարք Հօր և Եպիսկոպոսաց կողմէն: Այս առթիւ թէյառեղանով մեծարուեցան Ն. վսեմութիւնն ու հետեորդները: Ս. Պատրիարք Հօր աշխատութեան բազմամասեան սենեակը դիտելէ և հիւրերու յատուկ տոմարին մէջ իրենց անունները արձանագրելէ ետքը, երեկոյան ժամը 4 30ին մեկնեցան. յայտնելով իրենց հիացումն ու գնահատանքը Հայոց Պատրիարքարանին համար:

(«Սին», 1929, Գ. Տարի, Փետր. - Մարտ, Թիւ 2-3, էջ 94:)

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

Դուրեան Յորեանի կեդրոնական Յանձնաժողովը որոշեց Դուրեան Մասեմադարանին տեղը, ժառանգ. վարժարանի կամ Զաւթ-Թաղի և Տպարանի միջև, 18 մէթր ճակատով, դէպի Արեւելք, և 25 մէթր խորքով, որուն յատակագիծը կը պատրաստուի ճարտարապետին կողմէ:

Դուրեան Մասեմադարանի մէջ պիտի հաւաքուին բոլոր Զեաւդիր և Տպագիր գործերը, թերթերն ու հանդէսները: Մասեմադարանը պիտի ունենայ նաեւ Թանգարանի (museum) բաժին մը, ուր պիտի դասաւորուին հնագիտական առարկաներ:

Ըստ որոշման Յորեանական կեդր. Յանձնաժողովին, Դուրեան Մասեմադարանի շինութեան հազար Անգլիական ասկի նուիրողներուն յիշատակը մշանջեմադարեւ համար թէ՛ մարմարեայ առանձին արձանագրութիւն պիտի դրուի Մասեմադարանին ներքեւ և թէ՛ նուիրատուին իւզաներկ պատկերը. 500 ասկի նուիրողներուն միայն իւզաներկ պատկերը, իսկ 500 ասկիէն նուազ նուիրողներուն անունաց ցանկը պիտի քանդակուի քարի վրայ:

* * *

Երաւագէտի Ֆրանչիսկան Միաբանութեան Մեծաւոր (Կիւսթոս) Հայր Օքիլիօ Մարթթա Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր նուիրեց Golubovichի Biblioteka bibliografica della Terra Santaի 10 հատոր գործը, յատկապէս կաղմուած, ինքնագիր ձօնով, Ն. Ամեն. Քահանայութեան Յիւնամեայ Յորեանին առթիւ:

Ուրախ ենք որ Սինի կողմէն ուղղուած կոչը, Ս. Յակոբի Մասեմադարանը ճոխացնելու մասին, ապարդիւն չմնաց:

Այս անգամ կ'արձանագրենք հատորաւոր գործերու երկու մեծ նուիրատուութիւններ. մին՝ Ամերիկայի Եպիսկոպոսական Եկեղեցւոյն Church Periodical Clubի (Նիւ Եորք) վարիչ Miss Mary Thomasի կողմէն՝ Նախանիկիական և Տեսնիկիական Հայրերու գործերուն թարգմանութիւնը՝ 39 հատոր. իսկ միւսը՝ Նիւ Եորքի Miss Horace Blockի կողմէն՝ Արդի Անկլիկան Ասուածաբանութեան 39 հատորները:

(«Սին», 1929, Գ. Տարի, Ապրիլ, Թիւ 4, էջ 127:)

ԲԱՅՈՒՄ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

1969 տարւոյ Յուլիսի 21ին, նախկին Ժառ. Վարժարանի փոքր, քառակուսի շէնքին մէջ կատարուած էր բացումը առժամեայ կերպով հաստատուած Ս. Աթոռոյս Գանձերը ցուցադրող Թանգարանին: Քանի մը ամիսներու ընթացքին բազմաթիւ օտարներ այցելած էին Թանգարանը եւ սքանչացումով դիտած Հայ մանրանկարչութեան, ասեղնագործութեան եւ այլ մանր արուեստներու նմոշները: Վանական Վարչութիւնը որոշում տուաւ ապա մնայուն Թանգարանի մը հաստատման. աւելի ընդարձակ շէնքի մը մէջ, որուն համար յարմարագոյն նկատուեցաւ Ժառնգ. Վարժարանի երկյարկանի հին շէնքը: Հարկ եղաւ սպասել Ալեքս եւ Մարի Մանուկեան պատուական ամուլէն բարերարուած վարժարանի նոր շէնքի կառուցման աւարտին, ուր փութագրուեցաւ ուսանողութիւնը 1976 Սեպտեմբերին: Անկէ ետք, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ղիմումին վրայ,

Տե՛ր եւ Տիկի՛ն Մարտիկեանց՝ կը կտրեն ժապաւենը՝ Թանգարանի մուտքին:

իր բարերարութեամբը հանրածանօթ Ամերիկահայ Տիար Էտուրթ Մարտիկեան եւ իր շնորհալի տիկինը՝ Հելէն սիրայօժար կերպով խոստացան տրամադրել հարկ եղած գումարը, հիմնական նորոգութեան ենթարկելու 136 տարուան հնութիւն ունեցող բազմասենեակ այդ շէնքը: Նորոգութիւնները աւարտած ըլլալով, Թանգարանի բացումը կատարուեցաւ 18 Ապրիլ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 6ին, ի ներկայութեան ազնուա-

մեծար բարերարներուն, որոնց հետ ժամանած էր նաեւ ՄԱԿի մօտ Միացեալ Նահանգաց Դեսպան Տիար Սէթ Մումնեան, իր ազնուափայլ տիկնոջը հետ եւ խումբ մը Ամերիկահայ ազգայիններ: Հրաւիրեալներու կարգին էին քոյր յարանուանութիւններէ հոգեւորական ներկայացուցիչներ եւ բարձրաստիճան պետական անձնաւորութիւններ:

Գերաշնորհ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս հրաւիրեց Պատրիարք Սրբազանը խօսք առնելու Թանգարանի բացման առթիւ: Իրեն յայտնի պերճախօսութեամբ, Նորին Ամենապատուութիւնը շեշտեց Հայ Արուեստի Թանգարանի մը կարեւորութիւնը: «Արդար հպարտութեամբ կու գանք ցոյց տալու քաղաքակիրթ աշխարհին մեր հայրերու ստեղծագործ ձեռքերուն գեղեցիկ վաստակը: Թանգարանը հայելին է հայ ժողովուրդի մշակոյթին: Քիչ տեղեր կան աշխարհի վրայ, ուր այդ մշակոյթի ստեղծագործութիւնները դիմացած ըլլան պատմութեան աւերիչ հարուածներուն, ինչպէս է երուսաղէմի Հայոց Վանքը: Ուրախ ենք որ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի, Ալեքս եւ Մարի Մանուկեան Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Սիրոնի վրայ բարձրացող տաճարի կողքին այժմ կը կենայ եղուարդ եւ Հելէն Մարտիկեան Թանգարանը: ... Մենք ճանչցանք Պր. Մարտիկեանի մէջ զեկաւար հայ անձնաւորութիւն մը, որ գիտէ գեղին մետաղը եւ կանաչ թուղթը վերածել արժէքի: Այդ է իր մեծ արժանիքը ...»: Եւ ապա՝ Նորին Ամենապատուութիւնը ներկայացուց Տէր եւ Տիկին Մարտիկեաններու նոր հրատարակուած փառաւոր հատորը՝ «Treasures of the Armenian Patriarchate of Jerusalem»:

Գեղեցիկ խօսքով մը յարգելի բարերարը պատասխանեց Պատրիարք Սրբազանին եւ յայտնեց իր ուրախութիւնը որ իրականութիւն դարձաւ Թանգարանը, յարերբարար կարճ ժամանակի մը մէջ, որուն համար նրախտապարտ է Պատրիարք Սրբազանին:

Երուսաղէմի Քաղաքապետ Տիար Թէտի Քօլլէք բեմ բարձրացաւ արտայայտելու համար իր բարձր գնահատանքը Պատրիարքարանին եւ բարերարին, որոնք բերին մեծ նպաստ մը երուսաղէմի, բանալով հայ արուեստի եւ պատմութեան գեղեցիկ սրբավայր մը եւս:

Պատուարժան հիւրերը հիւրասիրուեցան զւովացուցիչներով, յետոյ այցելեցին նորարաց Թանգարանի այլազան բաժինները:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՕԹՆԵԱԿ

Մարտիկեան Թանգարանի բացումին առթիւ եւ Երուսաղէմի Քաղաքապետարանի հովանաւորութեամբ կազմակերպուեցաւ Հայ Արուեստի եօթնեակ մը: Թանգարանի բացման օրը, գիշերուան ժամը 8-10, Մայրավանքի մեծ բակին մէջ կատարուեցաւ Հայկական Ծովօրի երեկոյթ մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին բաղաքիս հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները — Հ. Մ. Ը. Մ., Հ. Ե. Մ., Հ. Օ. Մ., Ե. Հ. Բ. Մ. եւ Հայ Կաթողիկէ Աբաքս — արտասանութիւններով, մեներգներով, խմբերգներով եւ հայկական պարերով որոնք, հակառակ փչող ցուրտ քամիին, ընդարձակ բակը զրեթէ ծայրէ ի ծայր լեցուցած հայ եւ հրաւիրեալ օտարազգի բազմութեան որոտընդոստ ծափերուն արժանացան: Ներկայ էր նաեւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, Միաբանութեան անդամներուն հետ միասին: Երեկոյթին ատենապետեց Տիար Վարդան Տէր Վարդանեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Տիար Յակոբ Տէմիրճեան:

Շարաթ, 21 Ապրիլի գիշերուան ժամը 8ին, Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ, ճաշկերոյթ տրուեցաւ ի պատիւ Մարտիկեան եւ Մոմճեան ամբիներուն: Ներկայ էին հայկական Միութիւններու վարչութիւններն ու օտար ականաւոր անձնաւորութիւններ:

Հայ Արուեստի փառատօներ փակուեցաւ Ս. Զատիկի տօնին օրը, Կիրակի, 22 Ապրիլի երեկոյեան. բաղաքիս արեւմտեան բաժնին Թ. Վլայի կոչումով թաղամասին մէջ գտնուող Երուսաղէմի Թատրոնին ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ կազմակերպուած Հայ Երաժշտութեան Համերգով: Ներկայ էր բովանդակ Միաբանութիւնը, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր գլխաւորութեամբ, Ամերիկահայ պատուական հիւրերը, գաղութիս երեւելի դէմքերը եւ ստուարաթիւ օտարներ:

Դորձադրուեցաւ երկու ժամեր տեւող ճօխ յայտագիր մը, ըստ հետեւեալին. —

Ս. Աթոռոյս երկսեռ երգչախումբը, Դպրապետ Տիար Սահակ Գալայճեանի ղեկավարութեամբ, Տէրունակուն Աղօթքի երգեցողութեամբ, բացումը կատարեց երեկոյթին: Ապա Հոգշ. Տ. Ասպետ Արղ. Պալեան մեներգեց Աբամ Միրանգուլեանի «Հայրենի Լեռներ»ը, որմէ ետք երգչախումբը երգեց Վարդան Սարգսեանէ դաշնաւորուած եւ Տիրամօր ծօնուած «Զանգառուի Լուսոյ Մայր»՝ Ս. Մենդեան մեղեդին: Տիկին Յասմիկ Գահուէճեան իր աղու ծայնով մեներգեց Արտէն Մէջինեանէ եղանակաւորուած «Որոնում եմ» երգը, որուն յաջորդեց Համբարձում Պէրպէրեանէ դաշնաւորուած Վահան Թէքէեանի «Կ'անծրեւէ Տղաս»ը, զոր իր հեշտալուր ծայնովը մեներգեց Հոգշ. Տ. Մանուէլ Աբեղայ երկաթեան: Յետոյ նորէն բեմ բարձրացաւ երգչախումբը, երգելու համար Կոմիտասի դաշնաւորած «Քրիստոս Պատարագեալ»ը: Յովհաննէս Պետրոսեանէ երգուած Ալեքսան

Հէքիմանի դաշնաւորած «Բարի Արագի» ծանօթ եւ սիրուած երգէն ետք, անմահն Կոմիտասէ եղանակաւորուած եւ երգչախումբի կողմէ երգուած «Գովես երուսաղէմ զՏէր»-ը փակեց առաջին մասը հանդիսութեան:

Հանդիսականներ առիթը ունեցան նաեւ վայելելու ունկնդրութիւնը Ամերիկահայ երաժիշտ Ալան Յովհաննէսի եւ Արամ Խաչատուրեանի երաժշտական կտորներու:

Կարճ դադարէ մը ետք սկսաւ երկրորդ մասը հանդէսին, որը իր կարգին ունէր զոյգ ստորաբաժանումներ: Առաջին մասը կը բաղկանար 6 հայկական պարերէ: Նախ կատարուեցան 3 պարեր՝ Հայ Երիտասարդաց Միութեան երկսեռ պարախումբի կողմէ, «Գիւղական», «Կովկասեան» եւ «Լազ» պարեր, որոնցմէ ետք, մանչերու կողմէ միայն, կատարուեցաւ Հայկական Պար: Աղջիկներու կողմէ կատարուած Հարսանեկան Պարին յաջորդող եւ երկսեռ պարախումբին կողմէ կատարուած «Հօյ Նազան» ժողովրդական պարը փակեց պարաշարը: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Rubin Academy of Musicի երգչախումբը, որ շնորհալիօրէն կատարեց «Երեսն էրերունի» եւ «Հինկալլա» հայ ժողովրդական խմբերգները: Երեկոյթը փակուեցաւ զոյգ երգչախումբերուն կողմէ կատարուած «Տէր, Կեցո» մաղթերգով՝ որ գազաթնակէտին հասցուց ներկաներուն խանդավառութիւնը:

Կանխապէս առնուած ժամադրութեան համաձայն, յաջորդ օրը, կէսօրին, Ամենապատիւ Ս. Պատրիարքը, Գերշ. Սրբազաններ եւ Հոգշ. Հայրեր, քաղաքիս երեսելի ազգայիններէն խումբի մը հետ գացին Իսրայէլի Նախագահ Ն. Բարձրութիւն Իցհար Նալօնի ապարանքը, ուր Ն. Բարձրութեան ներկայացուցին Ս. Աթոռոյս յարգամեծար հիւրն ու քարեկամը:

Գեղեցիկ խօսքով մը հանդէս եկաւ Թանգարանիս Բարերար Տիար Եղուարդ Մարտիկեան, որ յայտնեց նաեւ իր ուրախութիւնը եւ շնորհակալութիւնը ի տես հայ համայնքին վայելած սիրոյն եւ բարեացակամ վերարբմունքին պետական իշխանութեան կողմէ: Վսեմաշուք Նախագահը պատասխանեց գնահատանքի բարձր արտայայտութիւններով հայ համայնքին եւ հայ ժողովուրդին նկատմամբ:

* * *

Հայ Արուստի Եօթնակի հանդիսութիւններու կազմակերպութեան եւ իրականացման համար յատուկ Յանձնախումբ մը կազմուած էր գաղութիս ակումբներու վարչականներէն: Ատենապետն էր Տիար Նուպար Արսէնեան, Ատենադպիր՝ Տիար Կարօ Հէքիման եւ Դանձապահ՝ Տիկին Վարդուհի Օհաննէսեան: Ժրաջան եւ անխոնջ աշխատանքով, պատուարժան Յանձնախումբը սկսաւ իր գործունէութիւնը յատուկ պատուիրակութեամբ մը եւ ծաղկեփունջերով բարի գալուստի երթալով օդակայան, Տէր եւ Տիկին Մարտիկեաններու եւ անոնց ընկերացող խումբին ժամանման առթիւ:

Նոյն Յանձնախումբի աշխատանքին արդիւնքը եղաւ յաջող երեկոյթը Վանքի մեծ բակին մէջ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՏՈՆ

23 Ապրիլ, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, Ալեքս եւ Մարի Մանուկեան ժողով. վարժարանի նոր սրահին մէջ նշուեցաւ 64րդ տարեդարձը Ապրիլեան Եղեռնին: Առաջին անգամն էր որ ընդարձակ այդ սրահին մէջ կը կատարուէր հրապարակային հաւաքոյթ մը: Առաջին անգամն էր նաեւ որ օտար անձնաւորութիւններ կը հրաւիրուէին խօսելու մեզի մեր ազգային ցաւին ու նահատակութեան մասին:

Խօսողներուն առաջինը՝ Christian Interfaith Committeeի վարիչն էր, Rev. Leslie Brown, համբաւեալ աստուածաբան մը որ խօսեցաւ Անգլիկէն լիգուով: Ստորեւ՝ մասեր իր խօսքէն. —

Թէեւ կեանքը ունի մութ և դժուարին պահեր, սակայն Աստուծոյ կը պատկանի վերջին խօսքը և որովհետեւ կը հաւատանք յարութեան, չենք կրնար դիմադրուել կեանքի ամենէն սև օրերը նման անոնց, որոնք հաւատք չունին: Մենք կը նայինք դժուարին օրերուն յոյսի աչքերով, որովհետեւ Աստուծոյ է որ պիտի ըսէ վերջին խօսքը: ...

Երէկ, Զատիկի երեկոյեան, յիշեցինք երկու այն մարդիկը, որոնք ճամբայ ելան Երուսաղէմէն, ծանրաբեռնուած միտքերով՝ թէ ինչպէ՞ս կ'որոյն է որ լաւ և կատարեալ բան մը վերջնայ ողբերգութեամբ, ինչպէ՞ս պատահեցաւ Յիսուսի պարագային: Եկած մարդաց բարիքին համար, մարդիկ տարին զինք խաչին և մահուան: Իրենց մղձաւանջին և հարցումին պատասխանը գտան, երբ գտան Յարուցեալ Քրիստոսի վաւերական ներկայութիւնը իրենց աչքերուն դիմաց: ...

Ինձի կը թուի թէ, այս երեկոյ, ձեր միտքերուն վրայ ճնշող ամէն մտածումներուն մթութեան մէջ, երբ կը յիշէք ցեղասպանութիւնը, պէտք է, հակառակ անոր որ թերեւ չէք գտնիր ճիշդ պատասխաններ մեզ տառապեցնող հարցումներուն, պէտք է յիշենք թէ քրիստոնեայ ենք: Յիսուս Քրիստոսի յարութեան ի-

րականութիւնը արգելք է որ յուսալքուինք, անոնց նման որոնք չունին յոյս: Մենք պէտք է ապաւինինք Աստուծոյ օգնականութեան մեր կեանքի ամենէն տխուր պահերուն: ...

Որքան առեւն որ ժողովուրդներ չըթալուած կ'ապրին իրենց անցեալին, անոնք ազատ չեն հոգալու այսօրուան մտաբուած պէտքերն ու ձգտումները: Քրիստոնէական հաւատքին համար, անցեալը, որքան ալ տխուր ըլլայ և անհանգստացուցիչ, մեզ կաթառածահարելու չափ, սակայն մեծ ալիքի մը նման ան կը մղէ մեզ դէպի առաջ: Փորձառութեամբ կրնամ ըսել թէ ձեր ժողովուրդը, գիտակից իր պատմութեան, իր անցեալին, իր մշակոյթին, գիտէ միշտ նոր ներշնչումներ գտնել՝ թարմ նայուածք մը ուղղելու ապագային: Ուրախ եմ որ այստեղ և հայկական Սփիւռքի մէջ, հայերը պարտւած չեն անցեալի իրենց ողբերգութեամբ, այլ ստեղծագործ նոր ճամբաներ կ'որոնեն, վառ պահելու համար իրենց հաւատքը, իրենց յոյսը թէ՛ Քրիստոսի յաղթանակով մահուան վրայ, պիտի բացուի ապագան յարութեան արշալոյսով մը, իսկ ժողովուրդին համար:

Երկրորդ խօսողն էր Ֆրանչիսկեան Միաբանութեան անդամ, Քաղս Նովայի եւ Քրիստոնէական Տեղեկատուութեանց Կեդրոնի Տնօրէն Խտալացի Հայր Իկնակիօ Մանչինի: Բազմաճիւղ տնտեսական խօսեցաւ Ֆրանչիսկէն լիգուով, զոր Գերշ. Տ. Շանէ Արքեպս. Անէման, որ կատարած էր նաեւ բացման խօսքը երեկոյթին, տեղւոյն վրայ թարգմանեց Հայերէնի: Ստորեւ՝ իր խօսքը. —

Գրուած է թէ կեանքը ունի փայլաշիւ աւրախութիւններ, առինքնող հաճոյքներ, բայց նաեւ ճնշող դառնութիւններ և քղքառող ցաւեր:

Մարդուս կեանքը կտրճ է աշխարհի երեսին և այդ կեանքը լիցուն է տառապանքներով: Մէկը ըսած է թէ օրօրոցէն

գերեզման, կեանքը կարճ ճանապարհ մըն է եղերուած նոճիններով, ցանուած տատակներով և սոսկուած արցունքով:

Կեանք մասնադ մարդուն առաջին ձայնը ճիշ մըն է ցաւէն բխած և վերջին շունչը՝ հառաչանք մը:

Եթէ անհատական ցաւը հարցեր կը ստեղծէ, ի՞նչ ըսել հաւաքական տառապանքի, ամբողջ ժողովուրդի մը կրած ցաւի մասին: Կը մտածեմ սրբանկարի մը մասին. սրբանկարը «Ահաւասիկ Մարդուն, տառապող Գրիստոսի»:

Հաւաքուած ենք այս երեկոյ յիշատակելու համար ցաւալի դէպք մը. Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը: Ոճիր մըն է ան, որ ուղղուած է ըսլորիս, քանի որ մենք միացած ենք բարիին և չարին մէջ: Ոճիր մըն է որ ամօթով կը լեցնէ մեզ: Անտարակոյս որ պատմութիւնը ունի հաւաքական խենթութեան նպաններ: Կը թուի թէ անտանականութիւնը երբեմն տիրական կը դառնայ մարդուն մէջ: Արիւնի ծարաւով կը լեցուի ան: Անգթութիւնները և սպաննութիւնները աւելի կը կտառեցնեն զինք: Երկար և անգութ նահատակութիւնը զոր կրեց հայ ժողովուրդը քառորդ դար շարունակ, 1895էն 1921, արդիւնքն է հաւաքական խենթութեան մը, ցեղային և կրօնական անհանգուրժողութեամբ լեցուած:

1895ին որոշուեցաւ թէ հնչած է ժամը հայ ժողովուրդի «վերջնական լուծարք»ին: Բանակներ զինուեցան ջարդելու համար հայերը Սասունի, Տրապիզոնի, Վանի, Խարբերդի, Պալսոյ և Մարաշի մէջ: Փաթարիկի մը նման. այդ բանակները զարկին հայաշատ քաղաքներուն և խլեցին 300.000 զոհեր և ստիպեցին որ 80.000 հայեր գաղթեն դէպի օտար երկիրներ, գաղթականի կեանք մը սկսելու համար:

Սկիզբն էր: 1903ին կարգը եկաւ Ռուսահայաստանին: Առոնց կալուածները բռնադրուեցան, դպրոց, եկեղեցի և գրադարան փակուեցան: Երկու տարիներ հտք ջարդեր տեղի ունեցան Պաքու, Էլիզապէթքով և ուրիշ տեղեր:

1895ին, Սուրբ Տեղեաց Գրասենեակի արձանագրութիւնները կը յիշատակեն նահատակութիւնը Հայր Սալվատօրէ Լիլլիի, սպաննուած հայերուն հետ, որոնց կը ծառայէր: Փաթարիկը տարաւ բոլորը միասին:

Նշանուոր է Ատանայի ջարդը, որուն զոհ գացին 30.000 հոգիներ: Իրական մարդասպանութիւն: Սակայն վերջը չէ՛ տակաւին: 1910ին «Միութեան և Յաւաք» դիմութեան կոմիտէն, Սալոնիքի ժողովին մէջ որոշուած կայացուց որ ամբողջապէս բնաջնջել տայ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող երեք միլիոն հայերը: Այս որոշումը չզործադրուեցաւ անմիջապէս, այլ իբրեւ ահաւոր սպառնալիք ճնշեց հայութեան վրայ հինգ տարի շարունակ:

1914ին պայթեցաւ Համաշխարհային Առաջին Պատերազմը և յաջորդ տարին, ընդհանուր անորոշութիւնը նկատուեցաւ յարմար առիթը զործադրելու համար որոշումը: Ապրիլի մէջ է, երբ բնութիւնը կը ծածկուի ծաղիկներով և կը խօսի կեանքի մասին, Պալսոյ մէջ կը սկսին պատրաստուիլ մահ տարածելու համար: Կը հարուածեն նախ նտրանին: Բարբառասական կատաղութեան առաջին զոհերն են եկեղեցականները, գրողները, բժիշկները և գեղեցիկ այն երիտասարդութիւնը որ իր դահճներու կողքին ալ կուռած էր:

Նայն հակառակորդը ծանրացաւ նաև ժողովուրդի հոծ զանգուածին վրայ: Ինչ օգուտ երկարել մեր խօսքը խոշտանգումներուն և տառապանքներուն մասին՝ որոնց ենթակուեցան անմեղ երեխաներ, մատղաշ կիներ և ծերեր, որոնք խաղաղ կեանքի մը կը ձգտէին միայն:

Ծանօթ է մեզի հետեւանքը կրօնական տակաւութեան և ցեղային մօլեզնութեան: Հալածողները բոլորն ալ իրարու կը նմանին:

Համաշխարհային Առաջին Պատերազմէն ետք, 1920ին, հայ ժողովուրդի նահատակութիւնը աւարտած չէ՛ տակաւին: Հալածանքը իր վերջին հարուածը կ'ուղէ տալ: Այդ առթիւ, Սուրբ Տեղեաց Պահապանութիւնը (Ֆրանչիսկեան Միաբանութիւնը) ևս սկսեցաւ իր զոհերը: Ֆրանչ-

չխոսեալ ներս որոնք օգնութեան հասած էին Փաքր Ասիոյ որոշ հայերու, իրենց հօտին հետ սպաննուեցան: Այդ նահատակներու անուանները ծանօթ են. Հայր Ֆրանսիսկօ Տէ Վիթթօրիօ, Հայր Մաթերնօ Միւրի, Հայր Ժօզէֆ Ագիլլան, Հայր Էմմանուէլ Կարսիա, Հայր Ալֆրէտ Տօլենց, Հայր Սալվատօրէ Սապաթինի, Հայր Ալպէրթ Ամարիոսի, Հայր Ստեփան Եալինկաթեան և Հայր Լէօնարտօ Պէլլուչչի: Եթէ պէտք ըլլար փաստի մը, ապացուցանելու համար թէ քորդերը կրօնական տակաւններէ կը բխին, Ֆրանչիսկեան այս նահատակները, որոնց մէջ կան երեք Եւրոպացի — Ֆրանսացի մը, Հոլանտացի մը և Սպանիացի մը — կուտան այդ փաստը:

Գոհունակութիւն է ինծի համար յարգել անոնց յիշատակը հարիւր հազարաւոր հայերուն հետ, ինկած քրիստոնէական նոյն հաւատքին համար: Մկրտութիւնը, որ կ'ընդունուցնէր զիրենք Յիսուս Քրիստոսով, զիրենք ըրաւ նահատակները նոյն դատին:

Վերջին հաշուեկէիւ. երեք միլիոն հայերէն, որոնք կ'ապրէին Օսմանեան պետութեան մէջ, մէկ ու կէս միլիոնը սպաննուեցան: Իսկական ցեղասպանութիւն: Իրական պատուհաս մը, պարտութիւնը արդարութեան և յաղթանակը անորդարութեան: Արդարեւ, Գրիգոր Լուսաւորչի ժողովուրդը խաչուած ժողովուրդ մըն է: Սակայն մեր հաւատքը իմաստ մը կու տայ թափուած այսքան արիւնին: «Դժբախտներուն համբերութիւնը բնաւ չի՛ պարտուիր» (Սղմ., 2. 19), մինչդեռ հալածողներուն կը սպասէ անվերջ փլուզում և «անոնց յիշատակը կ'անհետի...» կ'աւելցնէ սաղմոսերգուն:

«Երանի անոնց որոնք կը հալածուին արդարութեան համար, որովհետեւ անոնց է երկնքի արքայութիւնը» (Մատթ., 2. 10): Այս է Երանիներու վերջինը և կատարելագոյնը, քանի իր մէջ կենդանի կը պահէ Աստուածորդիին կնիքը և նկարագրիր:

Ճշմարիտ քրիստոնեաները խաչի համբէն կը քալեն բոլոր երկիրներուն մէջ:

Անոնց համար Աւագ Ուրբաթը մայր չի՛ մտնէր: Հալածանք չճանչցող Եկեղեցի մը, Եկեղեցի մը որ նահատակներ չունի, մեռած Եկեղեցի մըն է: Ան ըրած է զիջումներ՝ զոր պէտք չէ ընել, ան կորսնցուցած է քրիստոնէական իր նկարագիրը:

«Անհրաժեշտ էր որ Քրիստոս անցնէր տառապանքէն, մտնելու համար իր փառքին մէջ» (Դկս., ԻԴ. 26): «Մոռան իր Տիրոջ մէջ աւելի չէ... եթէ զիս հալածեցին, պիտի հալածեն նաեւ ձեզ» (Յովհ., ԺԵ. 20):

Այս է քրիստոնեային պատասխանը տառապանքին, բանալին որ կը յայտնէ մեզի խորհուրդը ամէն նահատակութեան, Եկեղեցիէն ներս: Մարտիրոսներու արիւնը աւելի լուսաւոր կը դարձնէ մեր երկինքը և աւելի փառաւոր՝ քրիստոնէութեան պատմութեան մէջ:

Իսկ քրիստոնէութեան դիրքաւորումը զինք հալածողներուն նկատմամբ. «Երանելի էք երբ բամբասեն ու հալածեն ձեզ և ամէն տեսակի շարքի բռնի ձեր մասին իմ սիրոյս պատճառով: Ուրախ եղէք և երջանիկ զգացէք, վասնզի ձեր վարձքը շատ է երկինքը» (Մատթ., Ե. 11-12): Մանաւանդ՝ «աղօթեցէք ձեզ հալածողներուն համար»:

Այս երեկոյ, կեցած նահատակներու յիշատակին առջև, կը բարձրացնենք մեր աղօթքը բոլոր անոնց համար, որոնք ընծայաբերեցին իրենց արիւնը: Մեր նահատակները չ'են ըսեր. «Թող մեր արիւնը իյնայ Քաղզէաստանի բնակիչներուն վրայ», ինչպէս Երեմիայի ժամանակ, այլ կ'ըսեն. «Թող մեր արիւնը ըլլայ աղօթք մը մեր դահիճներուն համար և ըլլայ ձայնը որ յայտարարէ. ահա թէ ինչպէս քրիստոնեաները կը շարունակեն իրենց արեան վկայութիւնը տալ մարդոց փրկութեան համար»:

Կ'աղօթենք բոլոր հալածիչներուն համար, աշխարհի վրայ ամէն տեղ, Թող քրիստոնեայ արիւնը թափուած քրիստոնեայ դատին համար, միանայ խաչին վրայ թափուած Քրիստոսի արիւնին և դառնայ աւազան փրկութեան ամբողջ մարդկութեան:

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՊԱՏԱՆՔ»ԻՆ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Անցնող Ապրիլ ամսուն 2-24, Դավթի բերդին գիմաց գտնուող Քրիստոնեական Տեղեկատվական կենտրոնի (Christian Information Centre) շէնքին մէջ ցուցադրութեան դրուեցաւ վերաբաղեցրած իւնը այն պատանքին՝ որով փաթթուած էր մարմինը մեր Տիրոջ, խաչէն վար առնուած պահուն, Յովսէփ Արիմատացիի և Նիկողիմոսի կողմէ, անուշահոտ իւղով օծուելէ վերջ և գերեզման դրուելէ առաջ:

Յուցահոգեւորն րացումը, Երկուշաբթի, 2 Ապրիլի կէսօրէ հաք ժամը 5ին, կատարեց Լատինաց Պատրիարք Մօնս. Ճիաքօմօ Պէլլրիթթի, որ այդ առթիւ, Քրիստոսի թողման շարականի երգեցողութենէն հաք, հակիրճ պատմականը ըրաւ սրբազան մասունքի մը նուիրականութեամբը մեծարուած այդ իրեղէնին, մեր Տիրոջ յարութենէն մինչև 1578 թուականը, երբ վերջնականապէս փոխադրուած է Իտալիոյ հիւսիսակողմը գտնուող Թօրինօ քաղաքը: Անցեալ տարւոյ ամառնալներին, քառասուն օրերու ընթացքին ցուցադրութեան դրուած ըլլալով հոն, առարկան դարձած է բազմամիլիոն քրիստոնեաներու երկիւղած պաշտամունքին:

Բանախօսութեանց աւարտին, Ժառ. սաներ, ղեկավարութեամբ Ս. Աթոռոյս Դպրապետ Տիար Սահակ Գալայեանի, երգեցին հանգստեան շարականներ, որմէ ետք հանդիսութեան նախագահ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը հրաւիրուեցաւ ընելու փակման խօսքը: Ամենապատիւ Սրբազանը նախ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Հոգեշնորհ խօսողներուն, եւ ապա պահին պատշաճ խորհրդածութիւններէ ետք եզրափակեց իր խօսքը ըսելով թէ «Կորսնցուցիներ բայց չկորսուեցանք. Կորսուէինք թերեւս եթէ չկորսնցնէինք: Անոնց հաւատքը լի է վաղուան յոյսով: Եւ յոյսի ծայնով կ'ըսենք. փառք անոնց խնկելի յիշատակին»:

Յաջորդող Հօրս օրերու ընթացքին, կաթողիկէ բարձրաստիճան հոգեւորականներ Իտալերէն, Ֆրանսերէն, Արաբերէն և Սլաւներէն լեզուներով և slideներու ցուցադրութեամբ ճոխացուած դասախօսութիւններով տուին սրբազան այդ մասունքին վերաբերեալ շահեկան ու չինիչ տեղեկութիւններ:

Ստորև կու տանք, թարգմանաբար և քաղուածաբար, հատուածներ այն բանախօսութենէն, զոր Ս. Քաղաքիս Լատին համայնքի Հովիւ Հայր Ճօրճ Ապու իրազէն ըրաւ Հինգշաբթի, 5 Ապրիլի երկուշաբան յիշեալ կեդրոնին մէջ. Արաբերէն լեզուով. -

1936 թ Սեպտեմբերին, Երանաշնորհ Պիոս ԺԱ. Պապը, խօսելով աշխարհի զանազան կողմերէն Հոռոմ այցելող կաթողիկէ կղերականներու խումրի մը, կնարկելով Քրիստոսի պատանքին, ի միջի այլոց կ'ըսէր. «Քրիստոսի անձին հետ կապ ունեցող իրեղէններէն ամենէն նուիրականն է ան: Թէև հօրիւր առ հօրիւր ստուգուած չէ թէ իսկապէս անով պատուած է Քրիստոսի մարմինը, և սակայն տարակոյսէ վեր է որ մարդու ձեռքով և արուեստական միջոցներով չէ գծուած այն՝ ինչ որ կ'երևի անոր վրայ»:

Վերջին դարուն, լուսանկարչական և տարրալուծական մարզերու մէջ արձանագրուած յառաջդիմութիւնները եկան տակաւ առ տակաւ փարատելու այն կասկածները՝ որոնք գոյութիւն ունէին շատերու մօտ և փաստելու թէ իրօք անով է որ պատանքուած է մարմինը Փրկչին:

Կտաւին երկարութիւնն է 4.36 մէթր, իսկ լայնքը՝ 1.10 մէթր: Գոյնը կը տարուբերի ընդմէջ գորշի և դեղինի: Նման պատանք մը երևան եկած է նաև Թատմորի — Սուրիա — մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին: Ուստի կը կարծուի թէ Սուրիոյ մէջ գործուած է ան:

Առաջին դարերուն Ս. Երկիր այցելած քրիստոնեաներէն ոմանք յիշատակած են իրենց ճամբորդական տպուկութիւններու կարգին թէ տեսած են Քրիստոսի պատանքը Ս. Քաղաքին մէջ: Անոնցմէ կարելի է յիշել Baulione անունով

կայսերականության մը, վախճանած 650 թաւին, Arculfo՝ վախճանած 670 ին, որ արձանագրած է. «Տեսայ պատանքը և համարքեցի. անոր երկարութիւնը 8 աստ էր»:

Ժ. դարուն կը յիշուի անոր կ. Պոլիս փոխադրուած ըլլալը, ուր կը մնար Ս. Կոյսին նստիւթուած և Blachernes կոչուած վանքի մը մէջ, Կոյսեր պալատին մօտ:

1204 ին երբ Խաչակիրներ գրաւեցին Պոլիսը, սուրիշ սրբութիւններու շարքին սուրբ պատանքը ևս տարին Եւրոպա:

Կը հաստատուի թէ 1346 ին ան կը գտնուէր Ֆրանսայի Լիւրէյ քաղաքին մէջ, իսկ 1453 ին Savoia մականուանեալ ընտանիքի մը սեփականութիւնը կը դառնայ: 1578 ին, գահացում տալու համար ամիսը անգամ մը սրբազան մասունքը համբուրելու յաջողութեամբ Քարլոս Պօլսոմէո անունով Կարտինալին, վերջնականապէս կը փոխադրուի Թորինի: Յաջորդեալ 25 անգամ միայն: վերջինները կողմ են 1931 ին, 1933 ին (մեր Տիրոջ խաչելութեան 1900 ամեակին տօթիւ) և 1978 ին, ուր 27 Օգոստ. էն 8 Հոկտ. միջոցին 3 միլիոն հաւատացեալներ անցած են անոր տալէսէն: իսկ 1973 ին ցուցադրուած է հնառաւորի միջոցաւ:

1532 թուականի Դեկտեմբերի 3 ին հրաշքով ազատած է հրդեհէ մը՝ որ ճարակած էր Ֆրանսայի Chambery քաղաքի եկեղեցւոյ աւանդատան մէջ: Կտաւը ութ խոշոր և յստակ հեաքեր կը կրէ հրդեհէն: Նոյն քաղաքէն մայրապետներ ամէն ջանքի գործ դրին կարկանդակներով դարձանելու համար հրդեհէն պաշտպանուած փառանքները: Հրդեհը չիջեցանելու համար գործածուած քիմիական բաղադրութիւնները ևս իրենց հեաքերը թողուցին սրբազան կտաւին վրայ, որ ծախուած վիճակի մէջ կը մնար, անտուկի մը մէջ՝ որ ծածկուած էր կապարով և արծաթով: Կրակին ջերմութենէն՝ մետաղները հալեցան և փառանքներ պատճառեցին կտաւին:

Ուշագիրք քննութիւն մը երեան կը բերէ թէ անձը՝ որուն մարմինը պատուած էր յիշեալ կտաւով մերկ էր, ունէր լեցուն ու բարիձե մարմին և 180 սմ. հասակ, տիպար մը սեմական ցեղի, կիսովին

փետուած. երկար և գոռղ մօրուքով: Կտաւին վրայ կ'երևին նաեւ արեան բիծեր:

Մին իդաւ զարմանքը Secondo Pio անուն գիտնականին, որ 1898 ին առաջին լուսանկարը առաւ պատանքին: Որովհետեւ անով հաստատուեցաւ թէ պատանքին վրայ դրոշմուած նկարը ժխտական (negative) էր, այսինքն աջը պէտք էր ձախ համարել և սեւը ճերմակ, և փոխադարձաբար: Ասով ջրեց կարծիքը անոնց՝ որոնք կը պնդէին թէ ճարպիկ նկարիչի մը գործն էր այդ:

Մանրագիտական գննութիւնները փաստեցին նաեւ թէ արեւատագէտի և ս'ջ մէկ գրիչ կամ վրձին կամ անկէ գործածուած գոյն դպած է կտաւին:

Ներկայ դարուս սկիզբները, Սորպանի համալսարանի քիմիագէտներ զանազան տարրալուծական փորձեր ըրին համալսարանի կենսաբանական տարրալուծարանին մէջ, շօշափումի միջոցաւ փորձելով մարդու մը նկարը դրոշմելու կերպով կտորի մը վրայ: Ուստի ուսանողի մը մարմինը օճեցին քիմիական բաղադրութեամբ, և հեաք գոյներ խառնելով փաթեցին գոյն, զգոյ: Ըլլալով որ մարմինը լաւ մը կպի կտաւին, Փորձը անյաջող դուրս եկաւ: Որովհետեւ յառաջ եկած նկարը խախտած էր մարդկային մարմնի անդամներուն համեմատական գիծերը և այլանդակոյ մանուանդ գիծանկարը:

Դիտենք թէ Բիսուսի մարմինը օճուեցաւ «զմուռով և հալուէով», ըստ Զովհաննու Աւետարանին (ԺԹ., 39-40), «Իրեւ լտերս հարիւր», որ կ'ընէ մօտ 20 քիլօկրամ: Անդր-մանիշակագոյն (ultra-violet) ճառագայթներով ստուգուեցան մնացորդները յիշեալ «զմուռ» բնդ հալուէ»ին: Անոնց գոյութիւնը փաստուեցաւ նաեւ ամֆոթիոֆի ներկայութեամբ, որ զօրութիւնը ունի թափանցելու կտաւին մէկ կողմէն միւսը, մանաւանդ երբ ենթակային մարմինը քրտնած ըլլայ, ինչ որ հասկնալի է խաչափայտին վրայ դամուած և անկրելի չարչարանքներով դաւարուող Աստուածորդի պարագային:

Եթէ պատանքուելէ առաջ Քրիստոսի մարմինը լուսացուած ըլլար, անկարելի է որ այսպիսի նկար մը երևան գար կտաւին վրայ: Բայց Աւետարանները չեն յիշեր թէ մեր Տիրոջ մարմինը լուսացին, քանի որ ածապարանքի մէջ էին, Շաբաթը մօտեցած ըլլալուն (Ղկս., ԻԳ. 50-ԻԳ. 1-2): Գիտնականներ հասան նաև այն եզրակացութեան՝ թէ Յիսուսի մարմինը պատանքուած — և ի գերեզմանի — մնացած է ոչ աւելի քան 40 ժամ, որովհետեւ, օրինակ, եթէ 36 ժամէն պակաս մնացած ըլլար՝ մարմնի գիծերը ասան պիտի չդառնէին այսքան յօտակ կերպով դրոշմուելու կտաւին վրայ, իսկ եթէ 4 ժամը անցնէր՝ ստացուած պիտի ըլլար այլանդակուած նկար մը, յագեցած ժանդգով:

Geoffrey Ash անուն գիտնական մը կ'ենթադրէ թէ նկարը դրոշմուած է քերմուածութեան մասնաւոր ճառագայթումի հետեանքով, ինչպէս կը պատահի պայթումի միջոցին, և իբր օրինակ կու տայ Հիբօ-Հիմայի տուններու արտաքին պատերուն կամ ճամբաներու սալայառակին վրայ դրոշմուած չքաւոր նկարները (silhouettes) անձերու՝ որոնցմէ հետք մը իսկ չէ մնացած պատմութեան մէջ հիւլէական առաջին ատմի պայթումէն ետք: Ու կ'աւելցնէ. «Քրիստոսի յարութիւնը խորհրդաւոր գաղտնիք մը կը մնայ, բացառիկ՝ մարդկային պատմութեան մէջ: Եւ հոս է լուծման բանալին. — Հաւանական է որ իբր կենդանութիւնը վերադարձաւ Քրիստոսի անշնչացած մարմնին և իբր այդ մարմինը իր նիւթական վիճակէն անցաւ նոր, հագեւոր վիճակի մը (որով սկսաւ յանկարծակիօրէն երեւիլ որեւէ տեղ, ինչպէս երկիցս «գրօքն փակելով» վերնատան մէջ խմբուած իր աշակերտներուն), մասնաւոր ճառագայթում մը կամ քերմութիւն մը ունեցաւ (ինչպէս պատահած էր Այլակերպութեան պահուն կամ պիտի պատահէր Գամակոսի ճամբուն վրայ Սոդոսի հանդիպած ատեն), որ իր անջնջելի հետքը թողուց կտաւին վրայ:»

Յիշեալ գիտնականը անձնական փորձեր ալ ըրաւ այդ ուղղութեամբ և յաջա-

ղեցաւ ունենալ negative նկար մը, այդ ճառագայթներուն և հպումի միջոցաւ: Այս տեսութիւնը ունեցաւ իր համախոհները, որոնք բազմացան հետզհետէ, և կը յաւաստէր թէ օր մը պիտի յաջողին Յարութեան գիտական բացատրութիւնն ալ տալ մեզի:

Ուրիշ գիտնականներ ալ, ինչպէս André Feuillet, Paul Vignon և Pierre Barbet կը յայտնեն թէ կտաւին մէջ փաթթուած մարմինը դուրս չէ եկած անկէ մարդու ձեռքով: Այլապէս ասոր մասնահետքերը նշմարելի պիտի ըլլային:

Վերջապէս, պատանքը քննելու կոչուած բոլոր գիտնականները, քիմիագէտներն ու Ամերիկեան Nasa անջրպետային խազարկումներով զբաղող ընկերութիւնը չըկրցան ապացոյց մը իսկ տալ, յիշեալ պատանքին Քրիստոսի իսկական պատանքը եղած ըլլալու տեսութիւնը ժխտող:

Ամերիկացի Jacksonը, ֆիզիքական գիտութեանց փրօֆէսէօր Ամերիկեան Անջրպետային Ընկերութեան մէջ և Eric Jumper՝ գիտական դատախօս Միացեալ Նահանգաց համալսարաններու մէջ և կօրիւղային ու հիւլէական փորձարկումներու մասնագէտ, three-dimensional նկարներ առին խաչեալ Քրիստոսի դէմքին, և computerի, ինչպէս նաև ultra-violet ճառագայթներով առնուած լուսանկարներու միջոցաւ երևան բերին զանակոծումին և փշկալակին թողած հետքերը:

Այս լուսանկարները զրկուեցան Jet Propulsion Laboratoryին, Pasadena, և ենթարկուեցան այնպիսի քննութիւններու՝ որոնց ենթարկուած էին Հրատ մուտրակէն նայն ձեռով քաշուած նկարները: Այդպիսով ելիկտրոնիկ նկարներ ձեռք բերուեցան: Առկէ յայտնի եղաւ թէ մեր Տէրը ճաղկուեցաւ իր մարմնի բոլոր մասերուն վրայ, բացի կուրծքէն, եւ թէ 3 գամեր միայն ամբողջացած էին զինք խաչին: Նշմարուեցան նմանապէս մատնահետքեր՝ Անոր ստերուն վրայ, որոնք հաւանաբար զինք խաչէն վար առնողներուն են:

Felix Max անուն ռճրային արարքներու մասնագէտը, որ նոյն ատեն գաստ-

խօս է Զիւրիխի (Զուրիցերիա) համալսարանին, 1973 ին. պատանքէն առնուած փոշիի մանր մօլեկիւլներ ուսումնասիրելէ ետք ըսած է. «Ես կաթօլիկ չեմ, ոչ ալ հաւատացեալ, սակայն կրնամ հաստատել թէ յիշեալ պատանքը սենի մօտ 2000 տարուան հնաւթիւնն է թէ գործածուած է Պաղեստինի մէջ»:

Զմոռնանք յայտնել թէ կտուին վրայ երեւան եկաւ նաեւ հետքը այն ճեղքին՝ զոր բացած էր մեր Տիրոջ կողին վրայ Ղուկիկանոս հարիւրապետի աէգը (Յովհ., ԺԹ. 34), և ուրկէ դուրս եկած էր «արիւն և քուր»։ Իսկ երեսի գիծերը կը յայտնեն խաղաղ զէմքը հանդարտաբարոյ անձի մը՝ որ չէր կրնար ըլլալ յանցապարտ ոճրագործ մը։

Յիշեալ բոլոր քննութիւններէն կ'հզրակացնենք հետեւեալները. —

1) Պատանքուած մարմինը բարիձե և բարձրահասակ անձի մը մարմինն էր։

2) Գանակոծուած է Հռովմէական եղանակաւ, մարմինը ճեղքող սրածայր լախտով կամ խարազանով, 121 անգամ, որոնց զօրութիւնը computerը յաջողեցաւ չափել։

3) Կրած է շատ ծանր բեռ մը (խաչը)։

4) Մտնկերուն վրայ ինկած է (խաչի ճանապարհին)։

5) Հարուածէ մը փնտսուած է քթին կրճիկը, բայց ոչ մէկ ոսկոր փշրուած է իր մարմնէն, մարդարէին կանխագուշակածին համաձայն (Յովհ., ԺԹ. 36)։

6) Գլխուն կրած է փռչկերով եզերուած թագ մը (իբրեւ «Թագաւոր Հրէից») և ոչ փշեպտակ։

7) Գոմուած է բազկերակէն և ոչ թէ դասառակէն։

8) Ուղիւն մէկ գամ դարնուած է միայն, ձախ սաքը աջին վրայ անցած գիրքով։

9) Աջ կողը խոցուած է աէգով (դեղարդ). որը թափանցած է մինչև սիրտը, և անկէ դուրս եկած է արիւն և քուր (սրտին պարունակութիւնը)։ Խոցուած է մահէն ետք, որովհետեւ ճեղքը եզերող մորթը ցոյց չէ տուած կծկումի որեւէ նշան, ինչպէս է պարագան կենդանի մարմինին։ Իսկ արիւնը դուրս եկած է ձգողութեան հետեւանքով և ոչ թէ սրտի արտփիւններու մղումով։

10) Պատանքուած մնացած է գերեզմանի մէջ մօտաւորապէս 40 ժամ։

ԹԱՆԿԱՐՁԷՔ ՆԻՒՐԻԱՏՈՒՈՒԹՅՈՒՆ ՄԸ

Հոնոնաբնակ մեր բարեկամներեն Տիար Յառուրին Գալայնեան, բնիկ Կեսարացի, Նոստադեմի Հանց Պատիարհարանին նուիրեց բացառիկ գեղեցկութեամբ գորգ մը: Մոս հարիւր յիսուն տարուան հնութեամբ եւ Aubusson հիւսուած պատի այս գորգը, յակապեա պատճառաւ եզեղեցական ազարանի մը շնամար, առաջին նուերը չէ՛ յարգելի մեր բարեբարին: Մօտաւոր անցեալին ալ, Պր. Յ. Գալայնեան բանկարժեք գորգեր նուիրաբերած է Ս. Արուսյա: Եւր Քանգարանի բացումին առթիւ, Պր. Յ. Գալայնեան այցելեց Նոստադեմ եւ բերաւ իր նուերը, որուն համար «Սիոն» կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնը:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին առիթով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ Եկեղեցւոյ Սրբազան Պատերազմի յղուած են հետեւեալ շնորհաւարական հեռագիրները. —

Երուսաղէմ, 11 Ապրիլ 1979

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վաղգէն Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին

Մեր Տիրոջ Յարութեան տօնի ուրախ առիթով, կը ներկայացնենք Ձերդ Սըրբութեան մեր, Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան և Սաղիմոնայ համայնքին ամենասրտագին շնորհաւարութիւնները, մաղթելով Ձեզ շարունակական առողջութիւն և երջանկութիւն, իսկ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ բարգաւաճում:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 10 Ապրիլ 1979

Նորին Սրբութիւն

Յովհաննէս - Պօղոս Բ. Պապ

Վատիկան

Մեր Տիրոջ Յարութեան տօնի ուրախ առիթով, կը ներկայացնենք Ձերդ Սըրբութեան մեր յարգալից շնորհաւարութիւնները, մաղթելով Ձեզ առողջութիւն և կար տարիներ, և կատարեալ յաջողութիւն՝ Ձեր մեծ իաւունքուն:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 10 Ապրիլ 1979

Ն. Ամենապատուութիւն Պիմէն

Պատրիարք Համայն Ռուսիոյ

Մոսկուա

Մեր Տիրոջ Յարութեան տօնի ուրախ առիթով, կը ներկայացնենք Ձերդ Սըրբութեան մեր սրտագին շնորհաւարութիւնները, մաղթելով Ձեզ շարունակական առողջութիւն, ուրախ օրեր և արեւշատութիւն:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն Ք - Բ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Ք

● ԵՂ. 1 Մարտ. — Ս. Վարդանանց զօրավարացն մեռց (Յիւստակ մեռնոց Է. Տօն զազային): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ Ս. Պատարագը մատուցուց, ըստ սովորութեան, ժառանգ-վարժարանի Փոխ-Տեսուչը՝ Հոգչ. Տ. Մանուէլ Արղ. Երկաթեան, որ և Սուրբ Հաղորդութիւն տուաւ վարժարանի ուսանողութեան: Հայր մերէն առաջ կատարուեցաւ «Հայրապետական Մաղթանք» Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վաղգէն Ա.ի անուան տօնին առթիւ, իսկ Ս. Պատարագէն ետք՝ հոգեհանգստեան պաշտօն, որոնց նախագահեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկեան:

● Ուր. 2 Մարտ. — Իրաւական սովորութեան համաձայն, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ասորոց Ս. Մարկոս Աւետարանէի եկեղեցւոյն մէջ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Ասպետ Արղ. Պալեան: Ապա Միարանութիւնը հիւրասիրուեցաւ Ասորոց Գերշ. Եպիսկոպոսէն: Երթ ու դարձի թափօրները գլխաւորեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկեան:

● Եր. 3 Մարտ. — Կ. Պոլսոյ Ս. Ժնզղոյն (ՃՏԼ): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Մանուէլ Արեղայ:

— Երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին վարագուրուեցան Մայր Տաճարի սեղաններն ու գլխաւոր սրբանկարները:

● Կիր. 4 Մարտ. — Բուն Բարեկենդան: Փակեալ-խորանի Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Համարձուս Արղ. Քէշիշեան:

● Դշ. 7 Մարտ. — Սկիզբն կարգաց Մեծի պահոց: Առաւօտուն Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Արեւադալիի առաջին ժամերգութիւնը, իսկ կէսօրէ ետք՝ Թաղապահանի առաջին ժամերգութիւնը:

● Ուր. 9 Մարտ. — Նախատօնակը պաշտուեցաւ Ս. Թորոս եկեղեցւոյ (Ս. Աթոռոյս Զեռագրատան) մէջ, նախագահութեամբ Զեռագրատան Տեսուչ Գերշ. Տ. Նորայր Արքեպս. Պողարեանի:

● Եր. 10 Մարտ. — Ս. Թէղդորսի զօրավարին: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Թորոս եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Հայրիկ Արղ. Գայաճեան:

— Վաղուան Արտաքսման Կիրակիի առթիւ, կէսօրէ ետք, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս. Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, Միարանութիւնը «Նրաշափառուով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնն ու նախատօնակը՝ վերնատան մեր մատրան մէջ: Ապա կատար-

ուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգչ. Տ. Սեան Վրդ.:

● Կիր. 11 Մարտ. — Արտաօմն: Գիշերաշին և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի վերնատան մեր մատրան մէջ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Ոսկի Արղ. Որդիքեան: Ապա կատարուեցաւ եռադարձ մեծանշան թափօր Քրիստոսի Ս. Գերեղմանին և Պատանաւորելոյն շուրջ, գլխաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպս.:

● Դշ. 13 Մարտ. — Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ պաշտուած Մեծ Պահոց առաջին Հսկումին նախագահեց և պաշխարութեան կարեւորութեան մասին քարոզեց նոյն վանքի Տեսուչ՝ Հոգչ. Տ. Սեան Վրդ. Ղարիպեան:

● ԵՂ. 15 Մարտ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Յակոբ նախագահեց և Անպտուղ Թղենիի աւետարանական առակը մեկնաբանելով քարոզեց Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեան:

● Եր. 17 Մարտ. — Ս. Կիրիլ երուսաղիմայ հայրապետին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւանդատան Ս. Կիրիլի սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Անուշահան Վրդ. Զղջանեան:

● Կիր. 18 Մարտ. — Անառակին: Առաւօտեան ժամերգութիւնը պաշտուեցաւ և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան: Քարոզեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկեան, մեկնաբանելով Անառակի աւետարանական առակը:

● Դշ. 20 Մարտ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Հրեշտակապետ քարոզեց Հոգչ. Տ. Անուշահան Վրդ. Զղջանեան, շեշտելով աղօթքի դերն ու կարեւորութիւնը մեր կեանքին մէջ:

● ԵՂ. 22 Մարտ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Յակոբ քարոզեց Հոգչ. Տ. Անուշահան Վրդ. Զղջանեան, շեշտելով ինքնաքննութեան դերն ու կարեւորութիւնը մեր կեանքին մէջ:

● Եր. 24 Մարտ. — Ս. Յովնանու երուսաղիմայ հայրապետին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Ասպետ Արղ. Պալեան:

● Կիր. 25 Մարտ. — ՏՏԵՍԻՆ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ, Ս. Աստուածածնայ խորանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Մանուէլ Արղ. Երկաթեան:

— Ժամը 10.30ին, քաղաքիս արեւմտեան բաժնին մէջ գտնուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ փակեալ-խորանի Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Անուշահան Վրդ. Զղջանեան: Քարոզեց Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկեան, մեկնաբանելով Տնտեսի աւետարանական առակը:

● Գշ. 27 Մարտ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Հրեշտակապետ քարոզեց Հոգչ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան, ողորմածութեան առաքելութեան մասին:

● Եշ. 29 Մարտ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Գաղար նախագահեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս.:

● Ուր. 30 Մարտ. — Վաղուան քառասուն մանկանց տօնին առթիւ, կէսօրէ ետք Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ թաղապետան ժամերգութիւն, իսկ դիշերը՝ Հսկում, ուր իր անդրանիկ քարոզը խօսեցաւ Հոգչ. Տ. Մանուէլ Արդ. Երկաթեան, սրբութեան գաղափարին շուրջ: Այս տարի եւ ժողովուրդը իր բարեպաշտական զգացումները արտայայտած էր սրբոց նկարին առջեւ կառուցուած սեղանին դիմաց մամափառութեամբ և ձէթի նուրբերութեամբ:

● Եր. 31 Մարտ. — Ս. Բառասուն մանկանց Սերասիոյ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Սեան Վրդ. Ղարիպեան: Վերաբերումը կատարուեցաւ 40 մանկանց նկարին առջեւ շինուած սեղանին վրայէն, որուն դիմաց, կաթնայի մը մէջ, կը պլլւային 40 գոյնզգոյն կանթեղներ:

— Վաղուան Դատաւորի Կիրակիի առթիւ, կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Անէմեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շնորհաւորուով մուտք գործեց Ս. Գարութեան Տաճար, ուր Ս. Գերեղմանի և Թաղապետի աշխարհի ուխտերէն ետք, վերջնայ կից՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգչ. Տ. Բարսեղ Արեղայ:

● Կիր. 1 Ապրիլ. — Գաւառից: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Գարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ապա Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուց Քրիստոսի Ս. Գերեղմանին վրայ և նախագահեց նոյնին և Պատանատեղւոյն շուրջ կատարուած եռադարձ մեծահանգէս թափօրին:

● Գշ. 3 Ապրիլ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Հրեշտակապետ իր առաջին քարոզը խօսեցաւ Հոգչ. Տ. Բարսեղ Արդ. Գալէմտէրեան, Ղուկասու Աւետարանին մէջ յիշուած կորսուած ոչխարի առակի մասին:

● Եշ. 5 Ապրիլ. — Իրիկուան Հսկումին ի Ս. Գաղար քարոզեց Հոգչ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան, կեղծաւորութեան մոլութեան մասին:

● Ուր. 6 Ապրիլ. — Նախատօնակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարիկեան:

● Եր. 7 Ապրիլ. — Ս. Զօրմ մեղոյ Գր. Լուսաւորից (Մոսիս ի Վիւսպ): Առաւօտեան ժամերգութեանէն ետք, ըստ սովորութեան, Ս. Լուսաւորիչի մատուց թափօրով փոխադրուեցաւ:

Ապա Թորան, ձեռամբ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկոպոսի: Ապա Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւանդատան Ս. Լուսաւորիչ խորանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Բարսեղ Արդ. Գալէմտէրեան:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Անէմեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով բարձրացան Զիթնեաց լեռ, ուր Համբարձման սրբավայրին վրայ կառուցուած մեր վրանամատարան մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատօնակ:

— Իրիկուան ժամը 7ին, նոյն վայրին մէջ պաշտուեցան «Եկեղեցէի և Հսկման կարգեր: Հանդիսապետն էր Հոգչ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան: Ժամերգութեանց աւարտին՝ Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Համբարձման մատարան մէջ: Պատարագից, ըստ սովորութեան, Սրբավայրին Տեսուչը՝ Հոգչ. Տ. Հայրիկ Արդ. Գալայճեան: Գիշերուան ժամը 11ին, Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք:

● Կիր. 8 Ապրիլ. — Գալաւան: Առաւօտուան, Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարիկեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր դարձեալ ինքնաշարժերով բարձրացան Զիթնեաց լեռ, ուր շնորհաւորուով Համբարձման սրբավայր կատարուած հանդիսաւոր մուտքէն ետք, Հոգչ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան եպիսկոպոսական զգեստաւորմամբ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուց մեր վրանամատարան մէջ:

● Գշ. 10 Ապրիլ. — Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ վերջին Հսկումին նախագահեց և ինքնաշնորհութեան կարեւորութեան շուրջ քարոզեց նոյն վանքի Տեսուչը՝ Հոգչ. Տ. Սեան Վրդ. Ղարիպեան:

● Եշ. 12 Ապրիլ. — Ս. Գաղարեանց Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած Մեծ Պահօց վերջին Հսկումին նախագահեց և մեղքի մասին քարոզեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարիկեան:

● Ուր. 13 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահօց: Առաւօտուան Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Արեւադարի վերջին ժամերգութիւնը, իսկ Կ. Վ. թաղապետանի վերջին ժամերգութիւնը:

● Եր. 14 Ապրիլ. — Յիւսէպի յարութեան Ղազար: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր մատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգչ. Տ. Ռուկի Արդ. Որդիքեան:

— Կէսօրէ ետք, վաղուան Մաղկադարդի տօնին առթիւ, Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարիկեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շնորհաւորուով մուտք գործեց Ս. Գարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւնն ու նախատօնակը՝ վերնատան մեր մատարան մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգչ. Տ. Վանիկ Արդ. Մանկասարեան:

● **Գիր. 15 Ապրիլ.** — Ծաղկագաղ: Գիշերա-
յին և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշ-
տուեցան և Ս. Պատարազը մատուցուեցաւ ի
Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասերն մէջ: Ժա-
մարարն էր Նոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջան-
եան: Ապա, Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկ-
եանի գլխաւորութեամբ, կատարուեցաւ եռա-
դարձ մեծահանգէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գե-
րեղմանին և Պատանասեղեոյն շուրջ: Թափօ-
րականք ի ձեռնին ունէին ձիթենեաց և արմա-
ւենեաց օտեր, իսկ մեր թափօրին կր հետե-
ւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Երկրորդ
թափօրի ընթացքին կատարուեցաւ Անդառ-
տան: 7 ժամեր տեղ ժառանգութեամբ այս արա-
րողութիւնները աւարտեցան ժամը 1ին: Քիչ
ետք, Միաբանութիւնը ճամբայ ելաւ դէպի
Մայրամուտը և Հայոց Թաղի մուտքէն՝ Որ
վտարհուրդ քաղաքատեան շարականը երգե-
լով բարձրացաւ Պատրիարքարան:

— Կէսօրէ ետք, չքեղօրէն դարգարուած
Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան Անդառ-
տան, տունին յատուկ հնչողութիւնով մեղեդինե-
րով ընդմիջուած ժամերգութիւն և Դոնրա-
յէքի խորհրդաւոր արարողութիւն, բոլորն ալ
նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. ի
Նոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Աւագ Սեղանի բեմէն
կարդաց վարդաօրներու բացման մասնակցող
հաւատացեալներու անուանացանկը և կոշ-
րքաւ ներկաներուն որ իրենց յումաներով
նպատակաւ Աղանիէի Աղղ. Բաժարանին: Այդ
նպատակաւ պնակներ զետեղուած էին եկե-
ղեցոյ զոյգ մուտքերուն:

● **Դշ. 17 Ապրիլ.** — Աւագ Երեմեայի: Ս.
Պատարազ մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան բա-
կին վրայ բացուող Ս. Յովհ. Աւետարանի
մատարան մէջ: Ժամարարն էր Նոգշ. Տ. Մա-
նուէլ Արդ. Երկաթեան: Ս. Թ. Վարժարանի
աշակերտութիւնը ստացաւ Ս. Հաղորդութիւն:
Ապա կատարուեցաւ ախտաւորաց թափօր
Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Նոգշ. Տ.
Հայրիկ Արդ. Գայայճեան:

● **Եշ. 19 Ապրիլ.** — Աւագ Հիմեայի (Յիւս-
տակ Ընթաց): Առաւօտեան ժամերգութեան ա-
ւարտին, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ
կատարուեցաւ Վարդ Ապաշխարողաց:

— Կարճ զաղարէ մը ետք, Աւագ Սեղանին
վրայ մատուցուեցաւ հանգիստւոր Ս. Պատա-
րազ: Պատարազիւն էր Գերշ. Տ. Շահէ Արքե-
պիսկոպոս, որ կատարեց նաև ընթերցումը
Ս. Բարսեղ Հայրապետի Հաղորդութեան ծա-
ռին: Բաւական թիւով ժողովուրդ ստացաւ
Ս. Հաղորդութիւն:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր
նախագահութեամբ, Մայր Տաճարին մէջ կա-
տարուեցաւ Ուտնալուայի հոգեգրաւ արարո-
ղութիւնը: Եկեղեցւոյ զոյգ դասերը լեցուն
էին օտար հիւրերով, որոնց շարքին՝ Երու-
սաղէմի Քաղաքապետ Ն. Վեհ. Թէաի Քօլ-
լէք, Նահանգային Կառավարիչի փոխանորդ

Տիար Տափիտ Խէն, ինչպէս նաև, ի բացակա-
յութեան Անկիլիքան Արքեպս. ին, իր փոխա-
նորդը, որ զգեստաւորուելով Անգլիէն լեզ-
ուով Աւետարան կարդաց Աւագ Սեղանի բեմէն:

— Ժամը 4:30ին, փոքր թափօր մը, գլխա-
ւորութեամբ Նոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զրդ-
ջանեանի, մեկնեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց ե-
կեղեցին: Զարչարանաց խորանին առջև կա-
տարուած Ս. Աւետարանի ընթերցումէ ետք,
թափօրը յառաջացաւ դէպի եկեղեցւոյ գաւ-
թին մէջ դանուող Ս. Զիթենի ծառը, որուն
դիմաց կատարուած արարողութիւնէն ետք
Նոգշեշնոր Հայրը խօսք առնելով՝ պարզեց
հանգամանքները մեր Տիրոջ դատաւարու-
թեան, տալով նաև պատմական նշան վան-
քին: Նոգշ. Հայրը խօսեցաւ նաև Ս. Փրկչի
վանուց գաւթին մէջ, ուր մեկնեցան թափօ-
րականք ապա, շարականներու երգեցողու-
թեամբ: Ըրաւ նաև հակիրճ պատմական հա-
յապատկան և քրիստոնէական տեսակէտէ մեծ
կարեւորութիւն ունեցող այս Սրբավայրին:

— Գիշերասկիզբին, Մայր Տաճարին մէջ
պաշտուեցաւ Վարդ Թաւարման, տխրազգե-
ցիկ խորհրդաւորութեամբ: Յուզիչ էր պահը
երբ համատարած մաւթին մէջ խօսք առաւ
Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպիսկոպոս, կուռ քարոզով
մը վեր հանելով չլացի գիշերաւան բարերար
ու փրկարար նշանակութիւնը:

● **Ուր. 20 Ապրիլ.** — Աւագ Ուրբաթ (Յիւստակ
Խաչելութեան) և Աւետմն Ս. Ասուածածնի: Կէ-
սօրը քիչ անց, Ս. Յարութեան Տաճարի վեր-
նասան մեր մատարան մէջ կատարուեցաւ
Վարդ Թաչելութեան: Հանդիսապետն էր Գե-
րաշնոր Տ. Կիրեղ Եպիսկոպոս:

— Ժամը 4ին, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճա-
րին մէջ կատարուեցաւ մեծահանգէս Վարդ
Թաղման Քրիստոսի, նախագահութեամբ Ամե-
նապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր:

● **Շր. 21 Ապրիլ.** — Աւագ Շաբաթ (Ճաղալոյց
Ս. Զատիկ): Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ
պաշտուած ժամերգութիւնէն քիչ ետք, ժամը
8ին, փոքր թափօր մը մեկնեցաւ Ս. Յարութե-
ան Տաճար, կատարելու համար Տաճարի
զրան բացման աւանդական ձևակերպութիւ-
նը, բանալին առնուելով Աւագ Թարգման
Նոգշ. Տ. Ասպետ Արդ. Գալեանի ձեռքէն:

— Ժամը 10:15ին, Ամեն. Ս. Պատրիարք
Հօր գլխաւորութեամբ, ամբողջ Միաբանու-
թիւնը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար: Ս.
Գերեղմանին շուրջ մեկ անգամ դառնալէ ետք
թափօրը ուղղուեցաւ Տաճարի մեր Տեաչարա-
նը: Արեւելեան Եկեղեցիներու համայնքներէն
և Կիպրոսէն ու Յունաստանէն ժամանած Յոյն
ուխտաւորներու բազմութեամբ լեցուած էին
Տաճարին գրեթէ բոլոր մասերը: Ժամը 11ին
կատարուեցաւ կնքումը Ս. Գերեղմանի զրան,
ի ներկայութեան պետական գէմբերու: Կէս-
րին՝ Յունաց Միաբանութիւնը մուտք գործեց

Տաճար, ու կէս ժամ շանցած իրենց մեծահանգէս թափօրը սկսաւ, գլխաւորութեամբ Գերշ. Տ. ձերմանոս Արքեպսկին, որ եռագործ թափօրի աւարտին, մեր Լուսահանին՝ Նոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Դարիպեանի հետ մտաւ Ս. Գերեզման, ուրկէ նինք վայրկեան ետք դուրս պիտի դար նուիրական լոյսը, կարելի փութով փոխանցուելով Ս. Գերեզմանի շրջափակին վրայ հայոց մեր վերնամատրան պատշգամին մէջ իր տեղը գրաւած Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, որ անով կ'օրհնէ վարը խոնուած ծովածաւալ բաղնիքները: Անմիջապէս ընթացք կ'առնէ մեր թափօրը, որ Տաճարին հայկական և յունական բոլոր զանգերուն և կոչնակներուն զուարթ զօղանջներուն ընդմէջէն երիցս շրջանը կ'ընէ Ս. Գերեզմանին, երգելով Յարութեան շարականներ: Թափօրը կը գլխաւորէր, բոս ստորութեան, Լուսահան շայրսորը, եպիսկոպոսական խոյր ի գլուխ, իսկ Դպրաներ և Ասորիներ թափօր կողմած կը հետեւէին մեր թափօրին: Ժամը 2.30ին, Միաբանութիւնը ճամբայ ելաւ զէպի Մայրավանք: ճամբու կէսին, Դաւթի բերդին դիմաց, Պատրիարքն ու Լուսահանը զգեստաւորուեցան և առաջնորդութեամբ Հ. Մ. Բ. Մ. ի, Հ. Ե. Մ. ի և «Արաքսի» սկաուտներուն և արհմիջներուն, թափօրը յառաջացաւ, «Քրիստոս յարեաւ» և «Այսօր յարեաւ» շարականները երգելով: Սրբ. Պատրիարք Հօր կողմէ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարուած Ս. Աւետարանի ընթերցումը ժամուան մը համար փակեց փառայեղ այս հանգիստութիւնը:

— Ժամը 4ին, Մայր Տաճարին մէջ սկսաւ ձրագալոյցի արարողութիւնը, որուն աւարտին, Քրիստոսի Յարութեան աւետիսով բացուեցաւ վարագոյրը Աւագ Սեղանին և սկսաւ իրիկեանդէմի խորհրդատու Ս. Պատարագը՝ զոր մատոյց Նոգշ. Տ. Հայրիկ Արդ. Դալայեան: Յետոյ կատարուեցաւ Ս. Զատիկի նախատունը՝ նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. ի: Արարողութեան աւարտին, «Այսօր յարեաւ» շարականի երգեցողութեամբ Միաբան Հայրեր և դպիրներ զգեստաւորեալ բարձրացան Սեղանատուն՝ ընթերիքի:

● Կիր. 22 Ապրիլ. — ՁԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՆՈՆ ՄԵՐՈՑ: Կէս գիշերէն ետք ժամը 1-30ին, Մայրավանքի մեծ դահլը ոտքի է հանած արգէն Միաբանութիւն և ժողովուրդ: Կէս ժամ ետք, Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Դարիպեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր կը մեկնին Ս. Յարութեան Տաճար: Ս. Գողգոթայի վրայ կատարուած ուխտէն ետք, Տաճարի վերնատան մեր մատրան մէջ պաշտուեցաւ գիշերային ժամերգութիւնը և մաս մը առաւօտեան ժամերգութենէն մինչև «Հարց», երբ Միաբանութիւնը իջաւ շրջափակը Ս. Գերեզմանին, շարունակելու համար ժամերգութիւնը, երիցս դարձեալ Սրբավայրին շուրջ: Ս. Գերեզմանի

զբան իւզարհերից Աւետարանի ընթերցման աւարտին կատարուեցաւ «Անդաստան» ու երգուեցաւ «Պաշի քո Քրիստոս»: Մեր թափօրին կը հետեւէին Դպրոց և Ասորոց թափօրները: Մէկ ժամուան զաղարէ ետք, Գերշ. Հանգիստպետ Սրբազանը մատոյց օրուան հանգիստաւոր Ս. Պատարագը՝ Քրիստոսի Կենսատու Գերեզմանին վրայ և քարոզից օրուան մեծ տօնին շուրջ: Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ներկայ էր Ս. Պատարագին, որ ձայնասփռուեցաւ խորայնէն առաօկայանէն: Արարողութիւնները փակուեցան Տաճարի մեր Տեսչարանին մէջ: Վանք դարձին՝ Հայոց Թաղի մուտքէն, «Այսօր յարեաւ» շարականը երգելով Միաբանութիւնը յառաջացաւ և բարձրացաւ Պատրիարքարան, ուր ն. Ամենապատուութիւնը Յարութեան աւետիսով օրհնեց ու արձակեց ամէնքը:

— Կէսօրէ ետք, Մայրավանքի մեծ բակին մէջ կատարուեցաւ Զատիկեան մեծ Անդաստանը՝ նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատարիարք Հօր:

● Բշ. 23 Ապրիլ. — Բ. օր Ս. Զատիկի (Յիւսակ մեռելոց): Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը մատոյց օրուան հանգիստաւոր Ս. Պատարագը՝ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ և ապա, Կենաց Փայտի մասունքն ի ձեռին և ամպնոյանի ներքե, նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ կատարուած եռագործ մեծահանգէս թափօրին, որուն ընթացքին վարդապետներ ի ձեռին ունէին սրբոց մասունքներ: Յետոյ, «Այսօր յարեաւ» շարականը երգելով, ամէնքը բարձրացան Պատրիարքարան, ուր նորին Ամենապատուութիւնը Ս. Պատարագի նշխար բաժնեց բոլորին:

● Գշ. 24 Ապրիլ. — Գ. օր Ս. Զատիկի և Յուսակի նախապաշտ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Դիսպիրի մատրան մէջ: Ժամաբարն էր Նոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Դարիպեան: Յետոյ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտամունք խնդրամատոյց ուխտաւորաց նշնեցեալներու և Ապրիլեան զոհերու հոգիներուն համար:

● Ուր. 27 Ապրիլ. — Ս. Կոյսի Աւետման տօնը այս տարի զուգարկուած ըլլալով Աւագ Ուրբաթին, կարելի չէր եղած կատարել: Առայդ, տօնախմբութիւնը վաղուան յետաձգուած ըլլալով, այսօր պաշտուեցաւ նախատունակը Ս. Յակոբ: Հանգիստպետ էր Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս:

● Շբ. 28 Ապրիլ. — Իլխասումն Ս. Յովհաննէս Կարապետի: Առաւօտուն, Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Անէմեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով իջան Գեթեմանի ձորը ու «Հրաշափառ» մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ հանգիստաւորապէս պատարագեց և «Ապաքէն դուք Տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ էք» ընարանով աւուր պատշաճ քաբողեց Գերշ. Հանգիստպետ Սրբազանը:

● **Կիր. 29 Ապրիլ.** — Նոր Կիւակի (Յիւսակ բիւրաւոր հաճախակացն մեղոց յընթացս Ա. Համա- խառնային Պատեւագրին): Մայր Տաճարի Աւագ Սե- ղանին միայն Ս. Պատարագը մատուցց, բայտ սո- վորութեան, Լուսանանը՝ Հոգւ. Տ. Սեան Վրդ. Դարկեան: Քարոզեց Գերշ. Տ. Շանէ Արքեպս. Աճէմեան, «Իսկ արդ որք ննջեցին ի Քրիստոս»՝ կորեա՞ն արդեօք» (Ա. Կորնթ., ԺԱ. 18) բնա- բանով և յայտնեց թէ մենք արդար դատ մը ունինք, որուն յաջողութեան և կորսուած մեր հոգեբու վերստացման համար պէտք ու- նինք ազգային առողջ գիտակցութեան ու միակամ գործակցութեան: Ապա, Գերշ. Սրբ- բազան Հօր գլխաւորութեամբ, հանգստեան շարականներու երգեցողութեամբ և Հայ արի- ներու բոլոր խումբերուն առաջնորդութեամբ ու ծագկեպսակներով, Միաբանութիւն և Ժո- ղովորդ ուղղութեան Ս. Փրկչի ազգային զե- բեղմանատունը, ուր Արարչի նահատակաց յուշարձանին շուրջ կատարուած հանգստեան պաշտամունքէն ետք խօսք առաւ Հայ Օգնու- թեան Միութեան Ատենապետուհին՝ Տի. Վարդ- ճուհի Օճանէսեան, յայտնելով թէ մեր ազ- գային արժէքներուն ամբողջն փարած մնալով է միայն որ իրագործած պիտի ըլլանք պատ- դամբ մեր նահատակներուն: Յետոյ բոլորն ալ դարձան Հ. Մ. Ը. Միութեան ակումբը՝ հոգե- սուրճ առնելու:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● **Եշ. 8 Մարտ.** — Ս. Ուխտիս երիտասարդ Միաբաններէն Հոգւ. Տ. Բարդէ Արդ. Անուշ- եան մեկնեցաւ Տիթթոյթ, Միացեալ Նահանգ- ներ, իբր Հոգեւոր Հովիւ:

● **Կիր. 11 Մարտ.** — Գիշերուան ժամը 8ին, Քնէսէթի (Խորաշէլի Խորհրդարան) մէջ, Ս. Եր- կիր այցելող Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Նախագահ ձիմի Քարթրիթ ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթին ներկայ գտնուեցաւ Գիւսանապետ Գերշ. Տ. Շանէ Արքեպս. Աճէմեան:

● **Կիր. 25 Մարտ.** — Երեկոյեան, Յունաս- տանի Անկախութեան տօնին առթիւ, Հելլէն Հիւպատոսին կողմէ, Հիլթօն պանդոկի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գաբրիէան, Հոգւ. Տ. Ասպետ Արդ. Պաշեան և Տիար Գ. Հինգլիան:

● **Եշ. 29 Մարտ.** — Երեկոյեան, ընդառա- ջելով Քնէսէթի Նախագահ Իցնաք Շամիրի հրաւերին, Գերշ. Տ. Շանէ Արքեպս. ներկայ եղաւ Վարչապետ Մէնասիսի Պէկիլի ի պատիւ:

և անոր եղիպտոսի Նախագահ Անուար Սա- տաթի հետ Ամերիկայի մէջ խաղաղութեան զաշնադրի ստորագրութենէն զարժին առթիւ տրուած ճաշկերոյթին:

● **Եր. 7 Ապրիլ.** — Կէսօրէ առաջ, Հապէշ համայնքի նոր եպիսկոպոս Ապպա Մաթիա ժամանեց Ս. Քաղաք: Մեր կողմէ, Եւֆայի դրան մօտ, Գերապատիւ Սրբազանք գիմաւա- բելու գացած էր Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գա- բրիէանը, ընկերակցութեամբ Հոգւ. Հայրերու՝ որոնք ապա առաջնորդեցին Սրբազանք Սուրբ Յարութեան Տաճար, ուր պատուասիրութիւն կատարուեցաւ մեր Տեսչարանին մէջ:

● **Եշ. 12 Ապրիլ.** — Կէսօրէ առաջ, Հապէ- շաց նոր Եպիսկոպոսը իր հետեւորդներով իր առաջին այցը տուաւ Ս. Պատրիարք Հօր:

● **Գշ. 17 Ապրիլ.** — Եւրոպացւոց Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, Կէսօրէ առաջ, Ամեն. Ս. Պատ- րիարք Հայրը, ի գլուխ Միաբանութեան, շնոր- հաւորական այցելութեան գնաց Յրանչիսկե- անց Գերշ. Կիւսթոսին, Լատինաց Ամեն. Ս. Պատրիարքին և Պապական Նուիրակին: Գերշ. Տ. Շանէ Արքեպս. այցելեց Անկիլքան Գերշ. Արքեպս.ին, իսկ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկ., խումբ մը վարդապետներով, Կաթոլիկ և Բա- զաքական փոքր յարանաւանութեանց Մեծա- տրներուն:

● **Բշ. 23 Ապրիլ.** — Մեր Ս. Զատիկի տօնին առթիւ, Կէսօրէ ետք, Լատինաց Պատրիարքը շնորհաւորութեան եկաւ Պատրիարքարան:

● **Գշ. 24 Ապրիլ.** — Նոյն առթիւ, Կէսօրէ առաջ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, ամբողջ Միաբանութեամբ, շնորհաւորական այցելու- թեան գնաց Յունաց Ամեն. Ս. Պատրիարքին, որմէ ետք Պատրիարքարան վերադառնալով, ընդունեց շնորհաւորութիւնը Յրանչիսկեանց Կիւսթոսին, Պապական Նուիրակին, Անկիլքան Արքեպս.ին, Ասորոց և Հապէշաց Եպիսկոպոս- ներուն, Յոյն-Կաթոլիկներուն, Հայ-Կաթոլիկ- ներուն, Մարոնիներուն և Ռուսաց վանքի Մե- ծաւորներուն, Լուսերականներուն և Արաբ- Լուսերականներուն Երէցներուն, ինչպէս նաև Հիւպատոսական Մարմինն: — Հոգւ. Տ. Անու- շաւան Վրդ. և Հոգւ. Հայրեր այցելութեան գացին Ասորոց և Հապէշաց Եպիսկոպոսներուն:

● **Գշ. 25 Ապրիլ.** — Նոյն առթիւ, Կէսօրէ առաջ, շնորհաւորութեան եկաւ Յունաց Պատ- րիարքը՝ հանդերձ Միաբանութեամբ, ինչպէս նաև Քաղաքապետն ու Ոստիկանապետը:

● **Բշ. 30 Ապրիլ.** — Երեկոյեան, Հոլանտա- կան Ընդհ. Հիւպատոսին կողմէ, ճուլիանա- Թագուհւոյ ծննդեան 70-ամեակի առթիւ, Հիւ- պատոսարանի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկ. և Աւագ Թարգման Հոգւ. Տ. Ասպետ Արեղայ:

«ՍԻՈՆ»-ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՅԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵԻԵԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

- ա) Համագրային Ուղղագրութեան և Հայերէնի Մաքրագործման Հարցերը, բ) Պարայր Սեւակի Լեզուական Կտակը — Գրիգոր Յակոբ: Փարիզ, Տպ. Պ. Էլեկեան, 1977, էջ 47:
- Կովկասեան Ռազմականաց 1914-1917 թուերին — Ա. Յ. Յարութիւնեան: Ռուսերէնից թարգմանեց՝ Աշոտ Մուրադխանեան: Թէրան, Տպ. «Ալիք», 1977, էջ 440:
- Մօրենիկ և իր Սեւ Տարին — Լեւոն Կճիկեան (Առաքելեան): Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 14: Անթիլիաս, Տպ. Կաթող. Կիլիկիոյ, 1969, էջ 171:
- Նոր Կարեկիւրքին՝ Չգողականութեան և Նիկիտախանութեան Կեդրոնական Անդախտութեան Մասին — Գրիգոր Յակոբ (Ճրճեան): Առանձնատիպ «Բազմալեզու» 1929 Յունիսի և Յուլիս - Օգոստոսի թիւերէն: Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1969, էջ 15:
- Յովհաննէս Շիրակի Մայրականը — Լեւոն Բանարկեան: Երևան, «Սովետական Գրող» Հրատարակչութիւն, 1976, էջ 100:
- Աստուածաշունչ (Գրիգոր Նին և Նոր Կտակարանաց) — Աշխարհարարի թարգմանումը Երրորդական և Յունական բնագիրներէն: Կ. Պոլիս, Տպագր. Յ. Մատթէոսեան, 1914, էջ 988 և 279:
- Բարեկամայ Հուանգան — Արրանամ Ալիքեան: Բ. Տպ., Պէյրութ, Տպ. Սեւան, 1908, էջ 88:
- Տաղեր — Սայաթ-Նովայ: Մատենաշար «Ջանակիր» թիւ 9: Պէյրութ, Տպ. Հրազդան, 1931, էջ 88:
- ա) Յայնոյ Սիրքը, բ) Բերենիկէ, գ) Սեւ Կասուն — Ետկար Բոյ: Թարգմ. Յակոբ - Գոթգոր: Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1925, էջ 62:
- Յուցակ Ձեռագրաց Թաւրիզի Մելիք-Թանգեան Ազգային - Նիկիտախանութեան (Գիւան Ատրպատականի Հայոց Պատմութեան, Գ. Հատոր) — Վարդան Ծ. Վրդ. Տէմիրճեան (Կաղնոյ): Անթիլիաս, Տպ. Կաթող. Կիլիկիոյ, 1977, էջ 135:
- Ընթերցարան (Երկու Հատորով) — Վիլհամ Շէրպոլի: Բ. Հատոր: Երևան, Հայաստանի Պետական Հրատարակչութիւն, 1964, էջ 988:
- Սովետական Հայաստանը 50 Տարում — Վիճակագրական Նիւթերի Ժողովածու: ՍՍՀՄ Կենտրոնական Վիճակագրական Վարչութիւն, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրներու Սովետին առնթիւ Կենտրոնական Վիճակագրական Վարչութիւն: Երևան, 1970, էջ 365:
- Մելիք — Դանիէլ Վարուժան: Յարալէզ Հրատարակչութիւն, Հայ Դատական Գրականութիւն Մատենաշար թիւ 1: Երուսաղէմ, Տպարան Ս. Յակոբեանց, 1973, էջ 203:
- Հին Հայաստանի Կուլտուրան — Պրոֆ. Խ. Սամուէլեան: (Երրորդ Հատոր — Բրոնզէ ու վաղադարձ երկաթէ դար — Սոցիալական Կուլտուրա ՍՍՌՄ Գիտութիւնների Ակադեմիա — Հայկական ֆիլիալ: Պատմութեան և Նիւթեան Կուլտուրայի Ինստիտուտ) Երևան, Արմֆան Հրատարակչութիւն, 1971, էջ 359:
- Բանաստեղծութիւններ — Ներսէս Մոկացի: Աշխատասիրութեամբ Ա. Գ. Գալստիանեանի: Հայկ. ՍՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիա, Մ. Արեւելեանի Անուան Գրականութեան Ինստիտուտ: Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1975, էջ 207:
- Լեւոնականներու Վերջալոյսը — Սիմոն Սիմոնեան: Պէյրութ, Տպ. Սեւան, 1908, էջ 285:
- Հայոց Գրերը — Հրաչեայ Աճառեան: Երևան, «Հայաստան» Հրատ., 1908, էջ 399:
- Մելիքի Ժողովածու (Երկու Հատորով) — Վահագն Դանթեան: Հատոր Ա., Բանաստեղծութիւններ: Երևան, «Հայաստան» Հրատ., 1973, էջ 439:
- Մենա Բարով Մանկութիւն — Մ. Իշխան: Յոբելինական Հրատարակչութիւն: Մատենաշար Համազգային Մշակութային և Կրթական Ընկերակցութիւն: Պէյրութ, Տպ. Համազգայինի վանէ Սէթեան Տպարան, 1974, էջ 244:
- Հասցեւոր — Յովհաննէս Շիրակ: Երևան, Հայպետհրատ, 1949, էջ 230:
- Պատմագիրք Անկիւրիոյ և Սանդուխտի Հայոց — Ալիս Օտեան - Գասարեան (Աշխատասիրող), Կարապետ Թէրզեան (Հաւաքող): (Երկրագրութեան և Հին Դադատական Շրջաններէն յինչև 1918 թուականը) Պէյրութ, Տպ. Տոնիկեան, 1968, էջ 283 և 370:
- Համադասակեր Արեւմտահայ Մէլ Դարու Պատմութեան — Լեւոն Չորմիսեան: Գ. Հատոր, Հայ Սփիւռք: Ա. Գրիգոր, Յրանաճայեալ Պատմութիւնը: Պէյրութ, Տպ. Տոնիկեան և Որդիք, 1975, էջ 404:
- Անդրանիկ Անդրեան (Գրական-Հասարակական Գործունէութեան 45 ամեակի Յոբելին) — Գեղամ Եղորդեան (Թմարգրող): Հրատ. Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Լոս Անճելըս, Գալիֆոռնիա: Լոս Անճելըս, Ճի Բրինթինկ, 1976, էջ 67:
- Վասն Սօքրատէս Կեօքի Կարծեցեալ Մեղաց: Մեղաց (Ոգրատարութիւն Բանգրական) — Ալ. Սարգսեան: Հրատ. Թէքէեան Մշակ. Միութեան: Պէյրութ, Տպ. Ատլաս, էջ 219:

Հայ Եկեղեցին Ռուսին Հոգի Վրայ և Նիֆոլա Սօրկա — Բ. Ճ. Սիրունի: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, 1966, էջ 265:

Առուածային Կառակերպութիւն — Տանթէ Ալիգլիլի: Թրգմ. Արքուն Տաշեանի: Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1969, էջ 803:

Ընդհանուր Պատմութիւն — Հ. Ամիրեան: Հին Արեւելք, Յունաստան, Հռոմ և Միջին Դար — Պատկերազարդ և Քարտիտաւոր: Նախադրութեան համար: Ա. Գիրք, Բ. Տպագրութիւն: Գահիրէ, Տպ. Յուսսարէր, 1941, էջ 143:

Մարդկութիւնը Մարդկութեան Հիմ — Ճօճ Կորտըն: Վերաշինութեան Մատենաշար թիւ 3: Հրատ. Ամերիկեան Պրատ Ընկերութեան: Կ. Պոլիս, Տպ. Յ. Մատթէոսեան, 1921, էջ 32:

Խառն Տէր Գարութեան — Սփիւռքահայութեան Հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէ — Հայաստանի Նկարիչներ Միութեան Հայաստանի Նկարչի Տուն: Երևան, Տպ. Ալադերդեան, 1971,

Ռուսին Սեւակ — Գեորգ Հատիտեան: Երևան, Հայպետհրատ, 1959, էջ 85: [էջ 24:

Թատերական Ակնարկներ — Սարգիս Մելիքեթեան: Երևան, Հայպետհրատ, 1945, էջ 227:

Մասունցի Դաւիթ — Յովհաննէս Թումանեան: Պատանեկան Մատենաշար թիւ 1: Հրատարակութիւն ճօն Թումանեանի Գծադրութիւն Սօնիա Թումանեանի: Պէյրութ, 1968, էջ 29:

Ուղեցոյց Հայաստանի Պատմութեան Պեպան Քանգարանի — Մ. Խոնդկարեան, Ս. Ամիրեան և Զ. Յովհաննիսեան (կազմողներ): Խմբագիր՝ Բ. Ն. Առաքելեան: Հայկ. ՍՍՀ Կուլտուրայի Միութեան Կոմիտէ: Երևան, Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարան, 1968, էջ 46 + 41 լուսանկարներ:

Քրիստոս Պենգէր Օլմագ — Նօզլի ֆ. Մարշալլի: Թարգմ. Լաթիֆէ Լիսանընտան Թիւրքէ Լիսանընտան Թէրքիսէ օլթունմուշ տուր: Գուտու Շէրիֆ, Ֆրանչիսքեանյարըն Մաթպա'աւորնտա թապ' օլթունմուշ տուր: 1908, էջ 275:

Ալլահըն Օն Թէնգիլիէրի վէ Ի'քիււմ Սըրը Իւզէրիմէ Միւսէրիմէ Թէ. Լիւ Օլթունմուշ Քրիստիան Թա'լիմարը — Ալլահըն Օն Թէնգիլիէրի: Գուտու Շէրիֆ, Ֆրանչիսքեանյարըն Մաթպա'աւորնտա թապ' օլթունմուշ տուր, 1910, էջ 320:

Տիւնեանցի Սարաթլմարը վէ Նիհանգիլիէրի Շէրի'աթ Հազրէթա Թանգիմ Օլթունմուշ Շի'ր — Տիւնեանցի Սարաթլմարը: Երուսաղէմ, Ֆրանչիսքեան Տպարան, 1952, էջ 16:

Համառ օս Քրիստոնէական Վարդապետութիւն — Երուսաղէմ, Փրանչիսքեան Հարց Տպարան, 1933, էջ 63:

Իպաէրէ Պատարազ Կեօրմէնի Սօլու — Իպաէրէ Պատարազ: Գուտու Շէրիֆաթ Ֆրանչիսքեան Մաթպա'աւորնտա թապ' օլթունմուշ տուր, 1934, էջ 110:

Մուխրասար Տու'ա Քիւրապը: Գուտու Շէրիֆ, տպ. ըստ նախորդին, 1951, էջ 413:

Ս. Ֆրանչիսքեան Իւլիանի Թարգմանքըն Պանունու: Գուտու Շէրիֆ, տպ. ըստ նախորդին, 1936, էջ 45:

Մուխրասար Խիսթիան Թալիմարը — Իլք Մէքթէպլէր Իլիւն Իթալիան Լիսանընտան Թէրքիսէ Երուսաղէմ: Գուտու Շէրիֆ, Ֆրանչիսքեանյարըն Թապիսանէսիտէ, 1900, էջ 33:

Միկնադոն Ամսոն — Վիլյամ Բելլիֆիլդ: Թարգմանք՝ Վարդգէս Բարայեան: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1970, էջ 124:

Հայ Եկեղեցւոյ Պատարազի Օրեն և Տեսակները — Հ. Վարդան Հայունի: Վենետիկ, Ս. Վազար, 1898, էջ 53:

Հայ Դրօշներ Պատմութեան Մէջ — Հեղինակ և տպ. ըստ նախորդին: 1930, էջ 198:

Քարափների Մըզը — Համա Սահեան: Երևան, Հայաստանի Հրատարակչութիւն, 1968, էջ 181:

Աւետարան ըստ Մարկոսի — Յունական բնագրէն թարգմանուած: Պէյրութ, Առուածաշունչի Ընկերութիւն, 1950, էջ 148:

Վապուրականի Մանրանկարչութիւնը (Գիրք Ա.) — Հրաչեայ Հ. Յակոբեան: Մատենադարան Հայկական ՍՍՀ Միութեան Սովետին Աւերթեր Մաշտոցի Անուան Հին Զեռագրերի Ինստիտուտ: Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1970, էջ 103 և 71 լուսանկարներ:

Յաղագս Քերականի — Յովհաննէս Քանցի: Բնագիրը հրատարակութեան պատրաստեց՝ Լ. Ս. Խաչիկեան: Ներածութիւն՝ Լ. Ս. Խաչիկեանի և Ս. Ա. Աւագեանի: Մատենադարան ... (ըստ նախորդին): Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1977, էջ 225:

Յաղագս Քերականի — Յովհաննէս Քանցի և Լ. Ս. Խաչիկեան: (Մանրամասնութիւնը ըստ նախորդին, վայր, թուական և էջ՝ նոյն):

Յովհաննէս Մըզնկացի և Նրա Խրատական Արձակը — Եղուարդ Մ. Բաղդասարեան: Մատենադարան ... (ըստ նախորդներուն): Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1977, էջ 243:

Բանաստեղծութիւններ — Սիմէոն Ապարանցի: Աշխատասիրութեամբ Կարապետ Սուքիասեանի: Մատենադարան ... (ըստ նախորդներուն): Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ Հրատ., 1976, էջ 201:

«Կոմիկ» Մըզը և Նրա Պատմութիւնը — Շուշանիկ Նազարեան: Մատենադարան ... (ըստ նախորդներուն): Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչութիւն, 1977, էջ 126:

Ի Ո Վ, Ա Ն Գ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

	երես
Շնորհաւորական գիր՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին	50
» գիր՝ Մ. Տ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին	51
» գիր՝ Յովնանէս - Պօլսոս Բ. Պապին	52
» գիր՝ Ռուսոյ Պիմէն Պատրիարքին	52
» գիր՝ Քէնըրպըրիի Արքեպս. Էն	53
» գիր՝ Տիար Ալեքս Մանուկեանին	53
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
— Ս. Հոյի իսիմեանց անխններու յայտնութիւնը	Շ. 54
ԿՐԾԱԿԱՆ	
— Տեառնընդառաջ	ՏԻՐԱՅՐ ԵՊՍ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ 56
— Ոգորժածութիւնը	Գ. Ճ. 57
ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ	
— Մեծ պահք	ԵՂԻՎԱՐԳ 59
— Աւանդ աղօթի	ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ 60
— Քառեակներ	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 61
— Խնդրանքներ	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 62
— Բանաստեղծութիւն մը նման ...	» » 62
ԳՐԱԿԱՆ	
— Ռուսիա, հեղի համար մեռնելու կ'երթամ ես	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 63
— Անկապ խոհեր	Գ. ՃԱՐՏԱՐ 64
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Ղուկաս Վրդ. Խարբերդցի	Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ 67
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔՆԵՐ	
— Ամենափոքիլ Վանք Նոր - Զուլայի	Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ 69
ԳՐԱԽՅԱԿԱՆ	
— «Բարեխօսութիւն Մրցոյ»	ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ 71
Տեղեկագիր Ս. Արաուսոյ Կիւլպենկեան	
Մասնադարանի	ՍԱՀԱԿ ԳԱԼՍԻՃԵԱՆ 73
«ՍԻՈՆ», Ի ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	
— Միայն Հայց. Եկեղեցւոյ յատուկ է	
խորաններու վարագուրումը Մեծ պահքի ընթացքին	74
— Ուրիշ ծագում առած է նախասօնակի դրութիւնը	74
ՅԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ	
— Ն. Վ. Բարձր Գովառքին ժամանումը	75
— Դուրեան Յոբելեան	75
Բացում էջուրք եւ Հեղին Մարտիկեան Քանդաւանի	76
Հայ Արաւսի Եօթնեակ	78
Ապրիլեան Յուշատօն	80
«Քրիստոսի պատանի»ի ցուցագրութիւնը Երուսաղէմի մէջ	83
Քանկարժեք նուիրատուութիւն մը	87
Ս. ՅԱԿՈԲ ՆԵՐՍԱՆ	
— Հեռագիրներ	88
— Եկեղեցականի - Բեմականի	89
— Պատգանականի	93
Յանկ՝ Կիւլպենկեան Մասնադարանի կողմէ ստացուած գրքերու	94